

ПРИВРЕДНА КОМОРА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

ПРИЈЕДЛОЗИ ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

ЗА ПРОГРАМ ЕКОНОМСКИХ РЕФОРМИ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

ЗА ПЕРИОД 2027-2029. ГОДИНА

Октобар, 2026. година

САДРЖАЈ

НАЈЗНАЧАЈНИЈИ ПРИЈЕДЛОЗИ ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ/ПОЧЕТАК РЕАЛИЗАЦИЈЕ АКТИВНОСТИ У 2027. ГОДИНИ	3
ОБЛАСТИ СТРУКТУРНИХ РЕФОРМИ ПО СМЈЕРНИЦАМА ЕВРОПСКЕ КОМИСИЈЕ.....	5
1 КОНКУРЕНТНОСТ	6
1.1 Пословно окружење и смањење неформалне економије.....	6
1.2 Јавна предузећа	13
1.3 Репорме економске интеграције.....	15
1.4 Пољопривреда, индустрија и услуге.....	16
1.5 Истраживање, развој и иновације	24
2 ОДРЖИВОСТ И ОТПОРНОСТ	26
2.1 Зелена транзиција/дигитална трансформација.....	26
2.2 Репорме енергетског тржишта	31
2.3 Репорме тржишта саобраћаја.....	32
3 ЉУДСКИ КАПИТАЛ И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ	35
3.1 Образовање и вјештине	35
3.2 Запошљавање и тржиште рада.....	36
3.3 Здравствена заштита	40
ЗАКЉУЧАК	41
ПРИЈЕДЛОЗИ ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПРИОРИТЕТНЕ СТРУКТУРНЕ РЕФОРМЕ ИЗ ПРЕДЛОЖЕНЕ ТРИ СТРУКТУРНЕ ОБЛАСТИ.....	42
ПРИЈЕДЛОЗИ ПКРС ЗА ДОНОШЕЊЕ НОВИХ, ОДНОСНО ИЗМЈЕНЕ И ДОПУНЕ ПОСТОЈЕЋИХ ПРОПИСА У ЦИЉУ ИСПУЊЕЊА РЕФОРМСКИХ ЗАХТЈЕВА	44

НАЈЗНАЧАЈНИЈИ ПРИЈЕДЛОЗИ ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА РЕАЛИЗАЦИЈУ/ПОЧЕТАК РЕАЛИЗАЦИЈЕ АКТИВНОСТИ У 2027. ГОДИНИ

Привредна комора Републике Српске сваке године редовно доставља своје приједлоге за Програм економских реформи Републике Српске, у складу са Смјерницама Европске комисије за програме економских реформи за одређене периоде држава кандидата и потенцијалних кандидата. Изузетак неће бити ни ова година, када достављамо приједлоге за Програм економских реформи Републике Српске за период 2027-2029. година.

Ипак, поред приједлога дефинисаних смјерницама Европске комисије, кроз области и структурне реформе, ове године Привредна комора Републике Српске доставља и приједлоге мјера, за које сматра, да треба да буду приоритет у рјешавању надлежних органа и институција у Републици Српској ради спаса домаће индустрије и побољшања пословног окружења у Републици Српској.

Реализација ових мјера има вишеструк значај за привреду Републике Српске нарочито када се узме у обзир чињеница да индустријска производња Републике Српске биљежи константан пад из године у годину, да је број запослених у индустрији мањи сваке године, да је све већи спољнотрговински дефицит Републике Српске, да се обим извоза смањује из године у годину, те да је све неповољнија структура увоза, јер се углавном увози ради потрошње, а не ради производње.

Због свега наведеног, у циљу хитног предузимања мјера за опоравак индустрије Републике Српске предлажемо следеће мјере:

ФИСКАЛНО РАСТЕРЕЋЕЊЕ ПРИВРЕДЕ И ОЧУВАЊЕ РАДНЕ СНАГЕ

- Предлажемо **смањење збирне стопе доприноса у наредне двије године са 31% на 29%** због неопходног растерећења привреде, све већих потреба задржавања радне снаге, те због усклађивања збирне стопе доприноса са стопама у Федерацији БиХ. Предложено смањење може се дефинисати и кроз различите етапе на начин да у 2027. години збирна стопа доприноса износи 30%, а у 2028. години да се смањи на 29%;
- Као **краткорочну мјеру** усмјерену на ублажавање оптерећености привреде Републике Српске и спречавање даљег одласка радне снаге из привредних друштава, **Привредна комора Републике Српске сматра да износ најниже плате у Републици Српској у 2027. години треба да остане исти као у 2026. години.**
- Допуна Закона о порезу на доходак или доношење подзаконског акта којим се омогућава привредним друштвима у Републици Српској да, уколико су у могућности, запосленим радницима **исплате посебно подстицајно примање у износу до 2.000 КМ на нивоу једне календарске године, а које примање не би подлијегало обавези плаћања пореза на доходак и доприноса.**
- Хитно рјешавање злоупотребе боловања и успостављање система електронског боловања** којим би се омогућила електронска размјена података и документације између здравствених установа, Фонда здравственог осигурања Републике Српске, послодаваца и других надлежних институција.

ТЕХНОЛОШКИ РАЗВОЈ И ИНВЕСТИЦИЈЕ

- Увећати **средства подршке намијењена технолошком унапређењу привреде** на најмање **100 милиона КМ** за наредну годину и успоставити механизам годишњег увећавања средстава за ову намјену. Овај подстицај је неопходно одвојити од система де minimis помоћи мале вриједности, у сарадњи са Савјетом за државну помоћ Босне и Херцеговине, те је потребно дефинисати подстицаје на начин да се средства могу користити цијеле године, до њиховог искориштавања.
- Увести **подршку инвестиционим активностима** пословних субјеката, тако да се умањење пореске основице омогући пореском обвезнику **и за улагање у непокретности** намијењене за обављање регистроване производне и трговинске дјелатности (како је било прописано 2012. године).

ДИГИТАЛИЗАЦИЈА

- Потребно је извршити дигитализацију јавне управе и развијати е-платформе које ће омогућавати **ефикасан и олакшан приступ јавним услугама, смањење оптерећења за пословне субјекте, убрзати пружање јавних услуга** са циљем скраћења, поједностављења и појефтинјења административних процедура.
- Кроз све врсте подстицаја, потребно је наставити подстицање дигиталне трансформације и аутоматизације пословних процеса у привреди Републике Српске.

ЕЛЕКТРИЧНА ЕНЕРГИЈА И СНАБДИЈЕВАЊЕ

- Као **краткорочну мјеру** усмјерену на ублажавање негативног утицаја кризе у области енергије и снабдијевања енергијом, треба дефинисати одређивање **да цијена мрежарине и цијена електричне енергије за привреду у 2027. години треба да остане на нивоу цијена из 2026. године.**
- Развој инфраструктуре и дистрибутивне мреже:** Одржавање инфраструктуре и дистрибутивне мреже како би се очували производни процеси у привредним субјектима, те спријечили прекиди у дистрибуцији и снабдијевању електричном енергијом.

РЕФОРМА УПРАВЉАЊА ЈАВНИМ ПРЕДУЗЕЋИМА

- Реструктурирање јавних предузећа:** У јавним предузећима увести ефикасно, одговорно и успјешно пословање и управљање базирано на резултатима рада, примјену правила корпоративног управљања; рационализовати број запослених (ускладити број запослених са потребама радних процеса који се обављају у истим); инсистирати на одговорности за неефикасан и неодговоран рад, те злоупотребе службеног положаја;
- Привредна комора Републике Српске предлаже **хитно формирање робних резерви у Републици Српској по узору на рјешења из региона (управна организација).**

Сви наведени најзначајнији приједлози Привредне коморе Републике Српске су додатно образложени у наставку документа, гдје предлагемо мјере за Програм економских реформи Републике Српске за период 2027 - 2029 година, у складу са захтјевима Смјерница Европске комисије.

ОБЛАСТИ СТРУКТУРНИХ РЕФОРМИ ПО СМЈЕРНИЦАМА ЕК

1

КОНКУРЕНТНОСТ

2

ОДРЖИВОСТ И ОТПОРНОСТ

3

**ЉУДСКИ КАПИТАЛ И СОЦИЈАЛНЕ
ПОЛИТИКЕ**

1

КОНКУРЕНТНОСТ

1.1 Пословно окружење и смањење неформалне економије

1.1.1 Регулаторне и административне реформе, смањење трошкова пословања:

- Предлажемо **измјене и допуне Закона о економско-социјалном савјету Републике Српске** на начин да се у економско-социјалном савјету Републике Српске омогући учешће представника Привредне коморе Републике Српске, као асоцијације привредника која је законом овлаштена да заступа интересе цијеле привреде у Републици Српској. Анализирајући надлежности Економско-социјалног савјета прописане Законом, које се односе на социјална и економска питања од значаја за остваривање економског и социјалног положаја, запослених и послодаваца и услова њиховог живота и рада, развој културе дијалога, подстицање на мирно рјешавање индивидуалних и колективних радних спорова и других питања која произилазе из међународних докумената, а односе се на економски и социјални положај запослених и послодаваца намеће се потреба за измјеном састава Савјета у смислу укључивања представника Привредне коморе Републике Српске. Привредна комора Републике Српске (у даљем тексту: Комора) је невладина, самостална, стручно-пословна организација, независна и непрофитна јавно-правна асоцијација привредних субјеката и привредних асоцијација са територије Републике Српске, која је основана Законом о ПКРС и чији чланови, којих има преко 12.000 су сва привредна друштва, банке, осигуравајућа друштва и друге финансијске организације које обављају привредну дјелатност у Републици Српској. Комора, сходно својим законским и статутарним одредбама, представља и заступа интересе својих чланова, односно свих пословних субјеката који обављају привредну дјелатност у Српској, пред органима законодавне и извршне власти, које су од интереса за привредни и пословни амбијент. Питања економског и социјалног положаја запослених и послодаваца од кључног су интереса за заступање интереса цјелокупне привредне јавности у овом тијелу. На основу свега наведеног јасно је да је сврсисходно учешће Привредне коморе Републике Српске у раду ЕСС Републике Српске.
- Редовна **анализа Регистра пореских и непореских давања** у циљу смањења или укидања оптерећења привреде;
- Узимајући у обзир негативне ефекте које је изазвала тренутна политичка нестабилност на Блиском истоку, одражавајући се прије свега на тржиште нафтних деривата, али и на остале секторе и тржишта, Привредна комора Републике Српске предлаже **хитно формирање робних резерви у Републици Српској по узору на рјешења из региона (управна организација)**. На тај начин

Република Српска би имала механизме да умањи негативне ефекте утицаја и нестабилности изазваних на регионалном и свјетском нивоу.

- Донијети **Закон о интервентним набавкама Републике Српске** којим ће се унапријед дефинисати и планирати средства из Буџета РС у случају озбиљних поремећаја на тржишту, имајући у виду да није могуће предвидјети тржишне осцилације понуде и тражње за наредну годину, нарочито у случајевима непредвидивости и негативних утицаја изазваних нпр. појавом корона вируса, енергетском кризом, ратним сукобима и сл.
- Успоставити **јединствен стратешки и оперативни оквир развоја тржишта капитала Републике Српске** ради повећања доступности дугорочног финансирања привреди, унапређења заштите инвеститора, ефикасности тржишне инфраструктуре и ликвидности секундарног тржишта. Мјера треба да повеже регулаторне, институционалне и тржишне активности у програм са јасно утврђеним приоритетима, одговорностима, роковима и изворима финансирања. Економска оправданост заснива се на проширењу могућности финансирања одрживих пословних пројеката, развоју квалитетне понуде финансијских инструмената и повећању повјерења инвеститора.
- Из **Нацрта Закона о рачуноводству и ревизији Републике Српске** потребно је брисати обавезу законске ревизије финансијских извјештаја привредних друштава разврстаних у категорију средњих правних лица, због чињенице да у условима кризе у којим се налази привреда Републике Српске оваква мјера може бити контрапродуктивна. Поред наведеног приједлога предлагемо и смањење казних одредби, те смањење непотребног администрирања.
- У поступку доношења прописа од значаја за привреду проводити поступак **Процјене утицаја прописа на привреду** (ПУП/РИА), како би се на вријеме утврдили ефекти и могућност њихове примјене, трошкови које ће евентуално привреда имати у примјени, те друге обавезе за привреду.
- Организовање **интерсекторских група за сузбијање нелегалних привредних дјелатности** (трговина, превоз путника, туризам, промет непокретности и сл). Интерсекторске радне групе, које би сачињавали представници Пореске управе, надлежних министарстава, МУП-а Републике Српске, надлежних инспекција и Привредне коморе Републике Српске координисаним радом и заједничком акцијом би спријечавале обављање нелегалне привредне дјелатности уз медијску пропраћеност постигнутих резултата.
- Усвојити нови **Акциони план за реформу јавне управе**.
- Креирати **Регистар запослених у јавном сектору** (јавна управа на републичком и локалном нивоу и јавна предузећа).
- Увести континуирану и обавезну **обуку јавних службеника** по питању преузимања правних прописа Европске уније, на начин да се максимално могуће прилагоде тренутним условима пословања у Републици Српској, те да се приликом преношења одредби ЕУ у правни поредак Републике Српске води рачуна о прописивању прелазног периода за примјену прописа ЕУ, како не бисмо долазили у ситуацију да привредни субјекти у Републици Српској престају са пословањем због пребрзо или неадекватно пренесених прописа. Негативан примјер смо имали у области хемикалија, када је привредни субјекат из Републике Српске престао да постоји услјед пренесених прописа из ЕУ, док ФБиХ до данас није регулисала наведене прописе у свом законодавству.

- Ограничити укупну потрошњу на плате запослених у јавном сектору у односу на БДП због чињенице да плате запослених у јавном сектору биљеже раст на расходној страни Буџета Републике Српске, те је потребно увођење максималног прага учешћа плата запослених у јавном сектору у односу на БДП Републике Српске.

1.1.2 Подршка привредним друштвима и приступ финансијама

- Увећати **средства подршке намијењена технолошком унапређењу привреде** на најмање 100 милиона КМ за наредну годину и успоставити механизам годишњег увећавања средстава за ову намјену. Основ за овакав приједлог представљају резултати из ове године, у којој је подржано око 270 привредних субјеката (резервисана средства), гдје су инвестиције, у односу на подстицајна средства, веће за пет до седам пута, тако да би се оправдано могло очекивати да у наредних неколико година буде генерисано око милијарду улагања у привреду Републике Српске. Како би наведени подстицај постигао боље ефекте на развој привреде, неопходно је исти одвојити од система *de minimis* помоћи мале вриједности и у сарадњи са Савјетом за државну помоћ Босне и Херцеговине пронаћи механизам за усвајање програма подршке за ове сврхе са већим могућностима за додјелу значајнијих износа. Такође је неопходно извршити измјене прописа који регулишу ове подстицаје на начин да се као фокус подстицаја поставе реализоване инвестиције од стране свих пријављених привредних субјеката, које би биле подржане у унапријед познатом проценту оправданих улагања на реализацији пројекта, у складу са прописаним одредбама и условима. Такође наведена средства би требала бити искористива у току цијеле године, до искористивости предвиђених средстава. Наведеним мјерама би се увећао могући износ подстицаја намијењен привреди, повећала би се искористивост подстицаја, те би се појачали ефекти подстицаја на привреду.
- Увећати средства подршке **намијењене за подршку учешћа у организацији сајмова и манифестација у сврху развоја привреде и предузетништва** на најмање 2 милиона КМ, како би се омогућио озбиљнији наступ домаћих компанија на међународним сајмовима и другим пословним догађајима. Додатно предлажемо да се Привредној комори Републике Српске повјери имплементација активности које се односе на промоцију извоза производа произведених у Републици Српској путем учешћа на сајмовима (подршка колективном представљању привреде РС на реномираним међународним сајмовима у складу са исказаним интересима привредника), одлазећих и долазећих мисија, увезивања привредних субјеката са иностранством, одржавањем конференција и сл. Комора би представљала јединствену контакт тачку и реализатора оваквих програма промоције.
- Увођење мјере **субвенционисања каматне стопе за кредите** привреде које иста користи за развој производње и проширење производње у својим привредним друштвима. Врло често привредни субјекти нису у могућности конкурисати на подстицаје или користити значајнија средства од подстицаја, те на основу тога предлажемо увођење мјере субвенционисања каматне стопе, по узору на праксу из Републике Србије али са проширењем дјелатности на које се мјера може примјењивати. Захтјеви би се подносили директно банкама са којима би надлежно министарство имало потписане уговоре. Након одобравања и исплате кредитног износа, банка би подносила захтјев за субвенцију камате надлежном Министарству.
- Предлажемо **формирање конзорцијума осигуравајућих друштава из Републике Српске, у циљу осигуравања што већег процента имовине привредних друштава из области прераде дрвета, с**

обзиром да је вриједност имовине привреде велика, да је ризик од избијања пожара у наведеној дјелатности такође велики, те да су полисе осигурања умногоме превазилазиле редовне оквире полиса осигурања имовине. Да би привредна друштва али и конзорцијум осигуравајућих друштава могли да поднесу терет плаћања скувих полиса и осигурања имовине из предметног сектора **неопходна је подршка и институција органа Републике Српске, на начин да преузму плаћање дијела полиса направљених у осигурању имовине од штете**. Наиме, свједоци смо све чешћих пожара код привредних друштава из области прераде дрвета у претходном периоду, гдје након пожара остаје низ неријешених питања. Можда и највећи проблем представљају радници који остану без посла, из разлога што не постоји шанса опоравка и наставка пословања, гдје велики број радника напушта Републику Српску и одлази на рад у иностранство. Управо из наведеног разлога али и многих других разлога, вјерујемо да ће институције Републике Српске препознати значај и интерес за учешће у суфинансирању полиса осигурања и у области прераде дрвета али и у другим областима гдје је ризик од пожара велики.

- Извршити допуне **Уредбе о додјели подстицаја за инвестиције од посебног значаја** на начин да се као пројекат на основу ког се може остварити право на подстицај, дефинише пројекат који обухвата преношење дјелатности из друге државе или ентитета у Републику Српску.
- У креирању мјера подршке привреди предвидјети средства за подршку и великим привредним друштвима, посебно за процесе усклађивања са захтјевима ЕУ у погледу примјене чистијих технологија, еколошки прихватљивих извора енергије и производних материјала, извјештавања у вези са примјеном принципа одрживости, итд.
- Допуна Уредбе о додјели подстицаја за повећање плате радника на начин да се у групу подручја за које се могу користити подстицаји за повећање плате уврсти и Подручје Г – Трговина на велико и на мало, као што је био случај претходних година, с обзиром на значај наведеног подручја и броја запослених који износи око 50.000 радника.
- Пружати континуирану подршку **промоцији домаће производње и куповине домаћих производа** кроз кампању Привредне коморе Републике Српске „Наше је боље“, која се у континуитету проводи од 2009. године. Привредна комора РС је, пред Институтом за интелектуално власништво БиХ, 2012. године, заштитила знак кампање Наше је боље, који је у годинама промоције постао препознатљив знак домаћих производа и услуга, што је неопходно и даље његовати и подржавати. Подршка подразумијева издвајање одређених средстава из Буџета РС (МПШВ, МПП, МТТ) за креирање свеобухватне кампање коју би осмислили домаћи субјекти из области маркетинга, дизајна, ИТ дјелатности и других сектора привреде у сарадњи са ресорним министарствима, туристичким организацијама и ПКРС.

- Пружити подршку привредним друштвима из области текстила, коже и обуће у циљу развијања сопствених производа веће додате вриједности, у циљу смањења зависности привреде Републике Српске од пословних модела који се заснивају искључиво на производњи према захтјеву страних

наручилаца. Посебним подстицајним програмом би се требали развијати и финансирати властити производи, властите колекције, домаћи дизајн, те домаће робне марке.

- Увести **подршку инвестиционим активностима** пословних субјеката кроз допуну члана 26. Закона о порезу на добит, тако да се умањење пореске основице омогући пореском обвезнику **и за улагање у непокретности** намијењене за обављање регистроване производне и трговинске дјелатности (како је било прописано 2012. године). Тренутном одредбом обухваћено је умањење само по основу улагања у опрему и постројења. Наведену одредбу неопходно је допунити и са прописивањем пореске олакшице за јавни превоз лица и превоз роба тако да набавка нових превозних средстава буде призната као трошак приликом одређивања основице пореза на добит. Посебан сегмент пореских олакшица би требао бити предвиђен за привредне субјекте, али и физичка лица, која реинвестирају капитал у циљу улагања у иновативне пројекте и технолошки развој привреде Републике Српске. Још један сегмент подршке инвестиционим активностима се односи на чињеницу да се зауставе најављене иницијативе за опорезивање дивиденде. **Привредна комора Републике Српске сматра да увођење опорезивања дивиденде представља контрапродуктивну мјеру** с обзиром да ће представљати озбиљну дестимулативну мјеру за потенцијалне улагаче и инвеститоре у Републику Српску.
- Потребно је усвојити Оквир интероперабилности Републике Српске, прилагођен специфичним потребама Републике Српске, који би омогућио ефикасну размјену података између институција, приватног сектора и грађана. Оквир би био обавезно примјењиван приликом израде софтверских рјешења, што би омогућило лакшу размјену података и међусобно увезивање различитих субјеката унутар РС, али и на нивоу БиХ и даље.
- Унаприједити **пореске олакшице за почетак пословања** (самозапошљавање) и креирати исте за микро пословне субјекте, како би се стимулисало укључивање грађана у привредне активности и њихов опстанак на тржишту (пореске олакшице за прву, другу и трећу годину пословања; смањена стопа доприноса; ослобађање од плаћања одређених такси и накнада у првој години пословања и сл.). Овим мјерама подршке посебно обухватити младе и жене, као потенцијал који је потребно укључити у привредне активности и на тај начин обезбиједити повећање животног стандарда, али и прихода у јавним буџетима. У области пољопривреде, потребно је подржати сва газдинства чији су носиоци млађи од 40 година старости са додатним подстицајним средствима.
- С обзиром да се у току 2026. године очекује значајан раст прихода на нивоу Републике Српске, предлажемо да се дио разлике у оствареном вишку, пласира за различите развојне и подстицајне пројекте у привреду Републике Српске.
- Предлажемо измјене и допуне **Закона о парничном поступку Републике Српске** на начин да се у исти уведе институт који би омогућавао судовима олакшано провођење „типских поступака“, односно поступака који су у већем броју покренути (или је познато да ће бити покренути), а који се тичу истих ствари или им је суштина идентична.
- Неопходно је побољшати систем измирења обавеза у комерцијалним трансакцијама на начин да се обавезе међу пословним субјектима измирују у складу са одредбама Закона и уговора у циљу одржавања ликвидности привреде Републике Српске;
- Унаприједити развојну улогу Инвестиционо-развојне банке Републике Српске и других надлежних институција кроз подршку припреми одрживих пројеката, заједничко финансирање са приватним

инвеститорима и развој финансијских инструмената који отклањају јасно утврђене тржишне препреке. Јавна средства усмјеравати тамо гдје постоји доказива развојна потреба и оправдан пројекат, али тржиште самостално не обезбјеђује одговарајући обим, рок, структуру или друге услове финансирања. При томе очувати финансијску одрживост институција и фондова који учествују, ограничити фискалне ризике и спријечити потискивање расположивог приватног финансирања.

- Дефинисати **нове моделе финансирања привредних активности** кроз креирање повољних кредитних линија за ликвидност и обртна средства:
 - Креирање кредитне линије за нове производне линије у привредним друштвима и за реконструкцију, адаптацију, модернизацију постојећих производних линија;
 - Обезбјеђење подстицаја и посебне кредитне линије за извозно оријентисана привредна друштва;
 - Креирање повољнијих кредитних линија за увођење зелених технологија у пословне и производне процесе, примјену мјера енергетске ефикасности и кориштење обновљивих извора енергије;
 - Креирати кредитне линије у туризму са дужим грејс периодом, јер за поврат уложених средстава у туризам треба дужи временски период;
- Дефинисати мјере **подршке предузетништву жена** и програм финансијске подршке предузетништву жена са циљем већег укључивања жена у пословни и радни ангажман, чиме би се смањило недостатак радне снаге, увећао привредни ангажман и економски допринос женске популације и постигли позитивни социјални ефекти.
- Увођење **електронског акцептног налога као инструмента плаћања и обезбјеђења плаћања**, гдје је потребно навести активност “Измјена Закона о јединственом систему за мултилатералне компензације и цесије у дијелу који се односи на увођење електронског акцептног налога у планираним активностима за 2027. годину.” Акцептни налог је нови инструмент који се може увести у правни промет измјенама Закона о јединственом систему за мултилатералне компензације и цесије и Закона о извршном поступку Републике Српске. Акцептни налог би створио предуслове за развој тржишта новца и приближавање тржишта хартија од вриједности потребама реалног сектора. Тржиште хартија од вриједности би се почело развијати на природан начин, помажући привредницима да рјешавају финансијске изазове с којима се свакодневно сусрећу.
- Предлаже се **успостављање Индивидуалног инвестиционог рачуна Републике Српске (ИИР-РС)**, као посебног инвестиционо-пореског режима намијењеног физичким лицима – пореским резидентима Републике Српске. Свако физичко лице могло би имати један ИИР-РС, уз могућност преноса рачуна између овлашћених пружалаца услуге без губитка пореског статуса. Предлаже се кумулативни лимит уплата до 200.000 КМ, уз могућност додатног улагања до 50.000 КМ, под условом да током прве двије године није било повлачења средстава са рачуна. Средства би се могла улагати у регулисане инвестиционе фондове (укључујући и алтернативне ИФ), листиране акције, обвезнице и друге прописане финансијске инструменте, при чему би најмање 60% портфеља било усмјерено у домаће инструменте тржишта капитала, уз могућност међународне диверсификације преосталог дијела средстава. Основни циљеви су подстицање редовног дугорочног улагања, једноставнија администрација, проширење инвеститорске базе и боља заштита малих инвеститора. Ефекат на финансирање домаће привреде треба мјерити посебно, јер дио портфеља може бити

уложен у иностранству ради диверзификације, а куповина на секундарном тржишту није нова емисија капитала. Примјена оваквог механизма у Републици Српској захтијевала би одређена прилагођавања у систему опорезивања дохотка, нарочито у погледу врсте пореске обавезе која би се физичким лицима могла умањити на основу наведених улагања у тржиште капитала. Корисници рачуна би у почетној фази били пунољетна физичка лица који су порески резиденти Републике Српске, те се предлаже ослобођење опорезивања прихода, који би према општем пореском режиму били опорезиви, док остају на рачуну или се реинвестирају.

- Предлаже се **увођење пореског кредита за правна лица – обвезнике пореза на добит у Републици Српској**, која расположива средства усмјеравају у квалификована улагања на тржишту капитала. Основни циљ ове мјере јесте подстицање дугорочног инвестирања, развој домаћег финансијског тржишта и стварање конкурентнијег пореског окружења, којим би се допринијело равноправнијем положају учесника на финансијском тржишту Босне и Херцеговине и задржавању капитала у Републици Српској. Предлаже се следећи модел пореског подстицаја: порески кредит који би био обрачунат у одређеном проценту од вриједности квалификованог улагања; могућност коришћења пореског кредита до одређеног процента обрачунате годишње обавезе пореза на добит; годишњи лимит квалификованих улагања у предложеном распону 250.000 - 1.000.000 КМ; минимални период задржавања улагања од пет година, уз могућност реинвестирања у други квалификовани инструмент у року од 90 дана, без губитка пореске погодности, под прописаним условима. Код улагања путем инвестиционих фондова примјењивао би се приступ *"look-through"*, према којем се као квалификовано признаје улагање сразмјерно удјелу квалификоване имовине у укупној имовини фонда. На примјер, уколико правно лице уложи 1.000.000 КМ у инвестициони фонд чијих је 90% имовине инвестирано у квалификована домаћа улагања, пореском обвезнику признаје се квалификовано улагање у износу од 900.000 КМ, на које се примјењује порески кредит од 10%.
- **Унапређење пореског третмана улагања у хартије од вриједности и увођење индивидуалних инвестиционих рачуна.** Унапређењем пореског третмана улагања у хартије од вриједности намјерава се подстаћи становништво да дио штедње преусмјери на тржиште капитала. За остварење овог циља неопходно је преиспитати постојећу законску регулативу која се односи на опорезивање прихода од хартија од вриједности. Тренутна законска рјешења су мање повољна у односу на ФБиХ и земље у окружењу у дијелу који се односи на третман остварене капиталне добити, камата на обвезнице те распореда дјела добити у облику акција за запослене раднике. У оквиру мјере неопходно је донијети и Закон о инвестиционим рачунима којим би се путем пореских олакшица подстакло улагање на домаће тржиште капитала на начин како је то недавно урађено у Словенији и Хрватској.
- Потребно је да се **емисије државних обвезница трансформишу у предвидив, редован механизам којим држава мобилише неактивну домаћу штедњу грађана**, нудећи им поуздан и атрактиван принос. Веће учешће грађана на тржишту капитала може се подстаћи ако се емисије штедних обвезница раде квартално или полугодишње у износима од око 5 мил. КМ по каматној стопи која се остварује и на редовним емисијама (тренутно 5,50-6,00%). О значајном потенцијалу овог инструмента говори износ депозита у банкарском систему Републике Српске (скоро 10,5 млрд КМ), као и примјер у земљама окружења (Словенија и Хрватска, гдје 450 хиљада грађана посједује око 8,5% јавног дуга).

1.1.3 Државна помоћ

- Проводити Закон о акцизама БиХ када је у питању **ослобађање рудника и термоелектрана** у Босни и Херцеговини обавезе плаћања путарина на дизел гориво у складу са Законом о акцизама у БиХ, којим је дефинисано да се путарина не плаћа на дизел-гориво које се користи за потребе рудника, термоелектрана и жељезница у количини коју одобри Управни одбор Управе за индиректно опорезивање БиХ. Наведено ослобађање које, као такво, постоји већ годинама, а које је Савјет за државну помоћ БиХ¹ окарактерисао као недопуштену државну помоћ, намијењено је за погонска возила/радне машине које се користе у оквиру погона рудника и термоелектрана и које не користе путеве/аутопутеве, те стога нема ни смисла да се за гориво (које користе) плаћа путарина. Како би се ублажили негативни ефекти оспорених одлука Савјета за државну помоћ БиХ по питању овог ослобађања предлажемо сљедеће активности у циљу избјегавања оправданих тужби корисника овог ослобађања у корист и Управног одбора Управе за индиректно опорезивање (избјегавање поступака и камата) али и у корист привредних друштава (вођење дуготрајних поступака и трошкова вођења поступака). Предлажемо да Управни одбор Управе за индиректно опорезивање донесе одлуке о количинама дизел горива на које се не плаћа путарина за 2023. годину и 2024. годину, те да донесе допуне одлука о количинама дизел горива на које се не плаћа путарина за 2025. годину и 2026. годину на начин да се, на основу ентитетских Влада, за све наведене године дефинише начин поврата средстава за набављено гориво и извршења предметних одлука за сва привредна друштва, наведена у ентитетским одлукама за кориштење овог ослобођења. На овај начин би се, дјелимично, отклонили негативни ефекти који су настали незаконитим одузимањем овог ослобођења од привредних друштава којима та ослобађања по основу Закона о акцизама БиХ припадају, због оспорених одлука Савјета за државну помоћ Босне и Херцеговине
- Израдити програме финансијске подршке привредним друштвима за промоцију извоза, чиме би се омогућило унапређење извозних потенцијала и појачала конкурентност извозно оријентисаних привредних субјеката на међународном тржишту.

1.2 Јавна предузећа

- **Реструктурирање јавних предузећа:**
 - у јавним предузећима увести ефикасно, одговорно и успјешно пословање и управљање базирано на резултатима рада, примјену правила корпоративног управљања; рационализовати број запослених (ускладити број запослених са потребама радних процеса који се обављају у истим); инсистирати на одговорности за неефикасан и неодговоран рад, те злоупотребе службеног положаја;
 - потребно је увести забрану новог запошљавања у јавним предузећима на неодређено вријеме, осим у случају потреба безбједности и основног функционисања, уз претходно одобрење надлежног Министарства.
 - Увођење система независне ревизије важећих систематизација радних мјеста у јавним предузећима са циљем утврђивања вишкова радне снаге и евентуалног усмјеравања у реални сектор.

¹Решења Савјета за државну помоћ БиХ објављена у Сл. гл. РС, бр. 71/23 и 81/23;

- јавна предузећа која експлоатишу и управљају добрима од јавног интереса, морају рационализовати своје пословање и учинити га успјешним и у служби остатка привреде и друштва у цјелини.
- економски развој Републике Српске треба ускладити са природним ресурсима са којима располажемо и њиховом рационалном употребом.
- Усвојити **Закон о преради и употреби дрвета** Републике Српске у циљу обједињавања одредби неколико подзаконских аката из надлежности Министарства пољопривреде, шумарства и водопривреде у један обједињен пропис јаче правне снаге којим би се уредио цјелокупан циклус прераде дрвета и употребе дрвета од сировине до крајњег корисника (набавка шумских дрвних сортимената, производња и дистрибуција, систем праћења извоза и увоза производа од дрвета и намјештаја, прописивање минималних техничко-технолошких услова за оснивање и рад привредних друштава из области прераде дрвета и производње намјештаја, одређивање приоритета у снабдијевању основном сировином у складу са разврставањем дрвопрерађивача по основу финалности коначног производа и бројна друга питања).
- Кроз измјене **Закона о шумама** потребно је омогућити нове услове пословања у овом **сектору** којим би се унаприједила постојећа политика и планирање, управљање и газдовање шумама Републике Српске, унаприједила заштита шума, те систем финансирања и вриједности шума као и друга питања од значаја за шуму, шумско земљиште и развој шумарства;
- Посебно истичемо проблематику у вези са **ЈП „ШУМЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ“** чије пословање не испуњава захтјеве дрвопрерађивачке индустрије РС на начин да квартална и мјесечна динамика снабдијевања није усклађена са потребама привреде, а често је и недовољна.
- Потребно је, у максималном могућем обиму, повећати механизованост рада на сјечи и извозу шумских дрвних сортимената. Примјену најновијих технологија како код извођача радова у шумарству од којих зависи око 80% производње сортимената које користи дрвопрерађивачка индустрија, тако и у оквиру ЈПШ „Шуме Републике Српске“. Ова мјера се може реализовати путем субвенционисања набавке нове механизације, односно обнављања дотрајале механизације, али и путем субвенција за набавку горива.
- **Унапређење критеријума за распоdjелу шумских дрвних сортимената.** Посебно се истиче потреба да унапређењем постојећих критеријума, максимално буду заштићени мали дрвопрерађивачи у руралном, шумовитом дијелу Републике Српске. Због тога је потребно извршити унапређење и побољшање критеријума за распоdjелу шумских дрвних сортимената доношењем измијењене и допуњене Одлуке о утврђивању критеријума, услова и начина распоdjеле шумских дрвних сортимената и Уредбе о минимално техничким-технолошким условима за рад објеката за примарну прераду дрвета. Такође, је потребно промијенити критеријуме за разврставање привредних субјеката из области дрвне индустрије према степену прераде и спровести потпуну ревизију листе финалних и полуфиналних дрвопрерађивача.
- Предлаже се **измјена Закона о подстицајима у привреди Републике Српске**, у дијелу који се односи на подстицаје за улагања, у члану 25. став 3, којим је прописано да привредни субјект из области прераде дрвета, поред осталих услова, мора бити произвођач финалних или полуфиналних производа од дрвета како би остварио право на подстицај. Предложеном измјеном потребно је брисати наведени додатни услов, чиме би се омогућило да право на подстицаје за улагања остварују и привредни субјекти који се баве примарном прерадом дрвета, под условом да

испуњавају остале законом прописане критеријуме. Сматрамо да је потребно подстицајну политику у области прераде дрвета усмјерити на унапређење укупне продуктивности, модернизацију производних капацитета и постепено повећање степена финализације производа. У том смислу, и привредним субјектима који се баве примарном прерадом дрвета потребно је омогућити приступ подстицајима за улагања у савремену опрему и технологије, како би унаприједили ефикасност пословања, повећали конкурентност и створили услове за даљи развој и прелазак на више фазе прераде. Искључивање примарних прерађивача из система подстицаја може представљати ограничавајући фактор за њихово технолошко унапређење и развој. Насупрот томе, омогућавање приступа подстицајима представља инструмент за мотивисање ових привредних субјеката да улажу у модернизацију производње, повећавају додатну вриједност и постепено развијају производњу производа вишег степена финализације. Такође, Уредбом о поступку додјеле подстицаја за улагања прописани су услови и категорије средстава која се не признају приликом реализације пројеката, чиме су већ дефинисана ограничења у погледу прихватљивости појединих улагања. Стога сматрамо да није потребно додатно ограничавати право на подстицаје искључиво на произвођаче финалних и полуфиналних производа од дрвета, већ је оправдано омогућити свим привредним субјектима из области прераде дрвета да конкуришу за подстицаје, уз испуњавање осталих прописаних услова.

- Доношење Одлуке о привременој забрани извоза одређених шумских дрвних сортимената из Републике Српске, БиХ за одређене врсте дрвних сортимената (храст), а све у циљу обезбјеђивања неопходних количина шумских дрвних сортимената за дрвопрерађивачку индустрију.

1.3 Реформе економске интеграције

- Обезбиједити већи ангажман ДКП мреже и представништва РС у иностранству на промоцији домаћих производа и услуга, проналаску извозних тржишта и нових партнера.
- **Субвенционисати и вршити промоцију безготовинског плаћања** која смањују простор за непријављивање остварених прихода. Дигитална плаћања постају један од кључних покретача модерног и конкурентног пословања, а њихов развој доноси користи како привреди, тако и грађанима. Напомињемо да циљ не треба да буде плаћање искључиво картично, већ повећање броја привредних субјеката која корисницима својих услуга или купцима нуде могућност безготовинског плаћања.
- Обезбиједити веће подстицаје за увођење стандарда у привредним друштвима, те средства за промоцију и излагање привреде Републике Српске у иностранству (сајмови, пословне мисије, билатерални сусрети и сл.).
- Систематизовати подршку за привредне субјекте у циљу посјете/излагања производа на значајним сајмовима и привредним мисијама изван Европске уније.
- Подршка привреди у домену усаглашавања производа са техничким захтјевима и релевантном техничком регулативом Европске Уније, унапређењу безбједности и квалитета производа и услуга, те јачању система за оцјену усаглашености у РС, система менаџмента и унапређења доступности услуга у области инфраструктуре квалитета кроз израде Програма финансирања.
- Подршка привреди у домену усаглашавања производа са техничким захтјевима и релевантном техничком регулативом Руске Федерације и земаља BRICS.

- Дигитализовати процес регистрације привредних субјеката, на начин да читава процедура регистрације буде електронска.
- Извршити измјену Закона о привредним друштвима на начин да се као посебно привредно друштво препозна и startup као новоосновано брзорастуће технолошко привредно друштво кога карактеришу честе промјене власништва, са циљем даљег развоја и подстицања таквих привредних друштава у Републици Српској.
- У циљу омогућавања различитих врста алтернативног финансирања startup привредних субјеката неопходно је креирање услова за групно финансирање (crowdfunding). Групно финансирање је начин финансирања пројеката или пословних подухвата прикупљањем мале количине новца од великог броја лица, обично путем интернет платформи. Поред групног финансирања, потребно је креирати регулаторни оквир који ће омогућити функционисање инвестиционог (crowdinvesting) или групног финансирања путем позајмица (crowdlending) што отвара врата домаћим startup привредним субјектима да на ефикасан начин прикупљају средства од домаћих и иностраних инвеститора.
- **Обезбиједити средства за оснивање испитних лабораторија**, које би биле акредитоване по различитим стандардима (ISO 17026 и слично) и оспособљене за преглед и сертификавање производа који се производе у нашим привредним друштвима. На тај начин би се осигурало да привредна друштва која извозе не морају формирати сопствене лабораторије или користити иностране лабораторије што изискује велика улагања и финансијске трошкове. С друге стране, ове лабораторије могле би се искористити за рад тржишне инспекције која контролише производе у увозу у сврху осигурања квалитета и безбједности робе на тржишту Републике Српске/БиХ.
- Јачати везу са дијаспором, као потенцијалним ресурсом Републике Српске, и координисано радити (предузети регулаторне и буџетске мјере) на идентификацији наших стручњака и привредника у дијаспори са циљем пословног и привредног повезивања (пружања техничке и друге подршке и улагања) и обезбјеђивања додатних средстава за инвестирање и повезивање са већ истраженим тржиштем.
- За промоцију извоза и инвестиционих потенцијала користити мрежу коморских система у региону и шире.

1.4 Пољопривреда, индустрија и услуге

1.4.1 ПОЉОПРИВРЕДА

- **Повећање обима и продуктивности пољопривредне производње** – Укупњавање посједа пољопривредних газдинстава у циљу стварања већих и одрживијих цјелина, с обзиром да мала и фрагментирана пољопривредна газдинства представљају један од разлога ниске продуктивности у пољопривреди. Необрађено и неискориштено земљиште ставити у функцију и производити више хране из домаће производње уз дефинисане стратешке производе, ради обезбјеђења домаћег тржишта, смањења увоза и повећање извоза кроз евентуално додатно подстицање. Такође, очекивани ефекти су свакако остваривање већих приноса по јединици производње, већих прихода и већа БДВ од пољопривреде. Због свега наведеног потребно је убрзати процедуру доношења новог Закона о пољопривреди који би садржавао и одредбе везане за подстицаје односно децидно

одређивао који производи у минималном износу и које инвестиције у минималном проценту у пољопривредној производњи требају бити подстицане, те проценат који заузима аграрни буџет од укупних домаћих буџетских прихода (стратегијом развоја и актуелним законским рјешењем је предвиђено 6%).

- Повећање конкурентности и развој ланца вриједности у пољопривредно-прехрамбеном сектору. Потребно је интензивирати повезивање примарне пољопривредне производње са домаћом прехрамбеном индустријом, трговинским сектором и другим учесницима у ланцу снабдијевања храном. Посебан значај треба дати уговореној производњи и дугорочним уговорима о откупу домаћих пољопривредних производа, којима се произвођачима обезбјеђује сигурнији пласман, а прерађивачима стабилнији приступ сировинама домаћег поријекла. Мјерама новчане подршке и другим инструментима пољопривредне политике потребно је подстицати: рад и развој пољопривредних задруга и организација произвођача које се баве организованим откупом и пласманом пољопривредних производа; изградњу и модернизацију откупне и тржишне инфраструктуре, укључујући хладњаче, складишне капацитете, сабирне центре, транспортна средства и одговарајућу амбалажу; инвестиције у прерађивачке капацитете и технологије за повећање степена финализације домаћих производа; прерађиваче који закључују уговоре са домаћим пољопривредним произвођачима и повећавају удио домаћих сировина у својој производњи; извозно оријентисане произвођаче и прерађиваче који остварују већу додатну вриједност и доприносе расту извоза пољопривредно-прехрамбених производа. Посебно је важно подстицати производњу и прераду производа са већим степеном финализације, јер се на тај начин већи дио створене вриједности задржава у домаћој привреди.
- Потребно је увести систем субвенционисања горива за потребе пољопривредне производње, познат као „плави дизел“, којим би се пољопривредним произвођачима омогућила набавка горива по повољнијим условима. - Овом мјером директно би се смањили трошкови механизације и обављања пољопривредних радова, повећала конкурентност домаћих произвођача и ублажили ефекти раста цијена енергената. Начин остваривања права потребно је уредити на основу регистрованих производних површина, врсте производње и других објективних критеријума, уз успостављање механизма контроле намјенског коришћења субвенционисаног горива.
- Активнија примјена мјера заштите домаће производње - Потребно је извршити анализу важећих споразума о слободној трговини које је закључила БиХ, са посебним освртом на њихове ефекте на домаћу пољопривредну производњу и могућности коришћења расположивих механизма заштите. На основу анализе потребно је идентификовати производе и производне секторе који су посебно изложени притиску увоза, те предложити мјере које су у складу са преузетим међународним обавезама. То укључује коришћење дозвољених заштитних механизма, праћење увозних токова, контролу квалитета и безбједности хране, сузбијање непоштених трговинских пракси и обезбјеђивање равноправних услова пословања за домаће произвођаче. Истовремено, потребно је унаприједити систем праћења увоза и цијена пољопривредно-прехрамбених производа, како би се правовремено реаговало на поремећаје тржишта и заштитили интереси домаћих произвођача, уз очување стабилности снабдијевања потрошача.
- Обавезна регистрација и дигитализација пољопривредних газдинстава - За квалитетно планирање пољопривредне производње, утврђивање домаће понуде хране и ефикасно усмјеравање буџетских средстава неопходно је располагати поузданим, ажурним и упоредивим подацима о производним потенцијалима у пољопривреди. Стога је потребно успоставити свеобухватан систем регистрације

пољопривредних газдинстава, уз јасно дефинисане обавезе уписа и редовног ажурирања података, водећи рачуна о административним капацитетима и специфичностима малих пољопривредних произвођача. Постојећи Регистар пољопривредних газдинстава потребно је додатно дигитализовати и функционално унаприједити, тако да се регистрација, ажурирање података и подношење захтјева могу обављати електронским путем. Систем треба да омогући евидентирање пољопривредних површина и начина њиховог коришћења, структуре и обима биљне производње, броја и врсте стоке, механизације и других релевантних производних ресурса. Подаци из регистра треба да послуже за планирање производње, процјену домаћих потреба за храном, утврђивање производних вишкова и мањкова, праћење оправданости додјеле подстицаја и брже реаговање у случају елементарних непогода и поремећаја на тржишту. При томе је неопходно обезбиједити заштиту личних и пословних података, као и повезивање регистра са другим релевантним информационим системима у складу са важећим прописима.

- Усмјеравање подстицаја на модернизацију и повећање конкурентности - Потребно је задржати постојећи ниво издвајања за пољопривреду и, у складу са фискалним могућностима и развојним приоритетима, постепено повећавати средства намијењена модернизацији производње и повећању конкурентности пољопривредних газдинстава. У структури аграрног буџета значајнију улогу треба да имају капитална улагања у механизацију, производне објекте, опрему, основно стадо, вишегодишње засаде, системе за наводњавање и друге инвестиције које дугорочно повећавају продуктивност и производни капацитет газдинстава. Директна плаћања и подршка текућој производњи имају значајну улогу у очувању прихода произвођача и стабилности производње. Међутим, потребно је постепено унапређивати њихову структуру и повезивати их са развојним циљевима, продуктивношћу, квалитетом производње и потребама домаћег тржишта. Неопходно је успоставити вишегодишњи, транспарентан и предвидив систем подстицаја, са јасно дефинисаним условима, критеријумима и роковима исплате, како би пољопривредни произвођачи могли планирати инвестиције и пословање, дефинисан кроз законодавну регулативу. Систем треба да омогући и редовну процјену ефеката подстицаја, посебно у погледу раста производње, приноса, прихода, запослености и конкурентности. Посебну пажњу треба посветити инвестицијама које доприносе повећању извоза, супституцији увоза и већем степену прераде домаћих пољопривредних производа.
- Повећање отпорности пољопривреде на климатске промјене - Учесталије појаве суше, поплава, града, мраза и других екстремних временских непогода намећу потребу за системским јачањем отпорности пољопривредне производње на климатске промјене. У том циљу потребно је повећати јавна улагања у изградњу, реконструкцију и одржавање заједничке инфраструктуре за наводњавање и одводњавање, система заштите од поплава и противградне заштите, као и других инфраструктурних објеката од значаја за пољопривредну производњу. Истовремено, потребно је обезбиједити подршку индивидуалним пољопривредним газдинствима за инвестиције у: системе за наводњавање и ефикасније коришћење водних ресурса; противградне мреже и другу опрему за заштиту производње; пластеничку и стакленичку производњу; савремене системе за праћење временских прилика и рано упозоравање; осигурање пољопривредне производње од климатских и других ризика; те технологије које смањују потрошњу воде, енергије и других производних ресурса. Потребно је размотрити и увођење додатних подстицаја за газдинства која примјењују мјере прилагођавања климатским промјенама, рационално користе природне ресурсе и унапређују одрживост производње. Паралелно са наведеним, потребно је унаприједити управљање отпадом у руралним подручјима, са посебним акцентом на правилно прикупљање и збрињавање амбалажног

отпада од средстава за заштиту биља и других врста опасног отпада из пољопривреде. Такође, потребно је подстицати производњу енергије из обновљивих извора на пољопривредним газдинствима и у прерађивачким капацитетима, укључујући коришћење биомасе и других одговарајућих ресурса из пољопривреде.

- Унапређење осигурања пољопривредне производње и управљања ризицима - Потребно је системски унаприједити доступност осигурања пољопривредне производње, имајући у виду растуће климатске ризике и све веће потенцијалне губитке у биљној и сточарској производњи. Предлаже се развој модела субвенционисања дијела премије осигурања за пољопривредна газдинства, уз разматрање могућности увођења додатних подстицаја за произвођаче који редовно осигуравају производњу и примјењују превентивне мјере заштите. Истовремено, потребно је унаприједити сарадњу надлежних институција, осигуравајућих друштава и пољопривредних удружења ради развоја приступачнијих и произвођачима прилагођених производа осигурања. Циљ је смањити финансијске посљедице елементарних непогода, повећати стабилност прихода пољопривредних газдинстава и умањити потребу за ванредним буџетским интервенцијама након настанка штете.
- Развој и подршка органској пољопривредној производњи - Потребно је повећати обим и унаприједити услове за развој органске пољопривредне производње, имајући у виду њен потенцијал за стварање производа веће додате вриједности, развој руралних подручја и јачање извозних могућности. Једна од значајних ставки ка развоју овог вида производње јесу трошкови и доступност поступка сертификације. Због тога је потребно подржати ширење доступности сертификационих услуга на цијелој територији Српске, уз још значајније подстицање групне сертификације и других модела који могу смањити трошкове за појединачне произвођаче. Поред подршке сертификацији, потребно је још више јачати савјетодавну и стручну помоћ произвођачима у преласку на органску производњу, развијати канале продаје и промоцију органских производа и подстицати њихово повезивање са прерађивачима, трговинским ланцима и другим купцима. Подршку треба усмјерити и на очување плодности земљишта, одрживо управљање природним ресурсима и унапређење система контроле и означавања органских производа.
- Системска подршка младим пољопривредним произвођачима - Одлазак становништва из руралних подручја и смањење интересовања млађих генерација за бављење пољопривредом представљају значајан дугорочни изазов за одрживост домаће производње хране. Због тога задржавање младих на селу и њихово укључивање у пољопривредну производњу треба да буде један од приоритета цјелокупне пољопривредне и руралне политике, а не само предмет појединачних мјера подршке samozапoшљавању. Потребно је обезбиједити додатну подршку пољопривредним газдинствима чији су носиоци млађи од 40 година, посебно за покретање производње, преузимање и модернизацију постојећих газдинстава, набавку механизације и опреме, изградњу производних капацитета и увођење савремених технологија. Поред финансијских подстицаја, неопходно је унаприједити приступ повољним кредитним средствима, стручном савјетовању, обукама, дигиталним технологијама и тржиштима. Посебну пажњу треба посветити олакшавању преноса газдинстава на млађе генерације и стварању услова за дугорочно економски одрживо бављење пољопривредом.
- Дигитализација и информатизација пољопривредног сектора - Потребно је убрзати дигиталну трансформацију пољопривредног сектора ради ефикаснијег управљања земљиштем, производним ресурсима и пољопривредним газдинствима, као и унапређења планирања производње и

контроле оправданости додјеле подстицаја. Развој дигиталних система треба да обухвати географско евидентирање пољопривредних површина, праћење њиховог коришћења, прикупљање података о производњи и приносима, као и повезивање релевантних база података надлежних институција. Потребно је развити електронске услуге за пољопривредне произвођаче, укључујући електронско подношење захтјева за подстицаје, праћење статуса предмета, информисање о јавним позивима, доступним мјерама подршке, тржишним кретањима и временским ризицима. Дигитализација треба да допринесе смањењу административних трошкова, повећању транспарентности, ефикаснијој контроли коришћења јавних средстава и доношењу одлука заснованих на поузданим подацима.

- **Успостављање јединствене „Агроинфо платформе“** - Предлаже се успостављање јединствене агроинфо платформе као стручног, информативног и координационог механизма за унапређење пољопривредне политике у Републици Српској. Платформа би окупљала представнике надлежних институција, стручњаке из области пољопривреде, пољопривредне произвођаче, прерађиваче, привредну комору, удружења, научноистраживачке установе и друге заинтересоване субјекте. Њени основни задаци били би: прикупљање и анализа података о пољопривредној производњи, домаћим потребама и тржишним кретањима; предлагање стратешких пољопривредних производа и модела њиховог подстицања; идентификовање административних и регулаторних препрека у пољопривредној производњи; предлагање мјера за поједностављење поступака, смањење непотребних трошкова и модернизацију прописа; повезивање произвођача, откупљивача и прерађивача; праћење реализације усвојених мјера и процјена њихових ефеката; правовремено информисање пољопривредних произвођача о подстицајима, јавним позивима, тржишним приликама и ризицима. Платформа би требало да функционише као континуиран механизам сарадње и предлагања рјешења, са јасно дефинисаним задацима, одговорностима и начином извјештавања.
- **Дефинисање стратешких пољопривредних производа и успостављање посебног фонда подршке** -Предлаже се формирање стручног радног тијела чији би задатак био утврђивање стратешких пољопривредних производа Републике Српске, узимајући у обзир потребе домаћег тржишта, постојеће производне капацитете, увозну зависност, извозни потенцијал, географске и агроеколошке карактеристике, климатске услове и регионалне специфичности производње. Приоритет треба дати производима од посебног значаја за сигурност снабдијевања храном, одрживост домаће пољопривреде и развој прехранбене индустрије, као што су пшеница, млијеко, месо и други производи за које постоје јасно утврђене потребе и развојни потенцијали. Радно тијело требало би да утврди објективне критеријуме за избор стратешких производа, потребне производне количине, циљеве развоја и моделе подршке, уз редовно преиспитивање утврђених приоритета на основу тржишних и производних показатеља. На основу његових препорука потребно је размотрити успостављање посебног фонда за подршку производњи стратешких пољопривредних производа. Фонд би омогућио дугорочније планирање финансијске подршке, већу предвидивост за произвођаче и усмјеравање средстава према јасно дефинисаним производним и развојним циљевима. Потребно је унапријед утврдити изворе финансирања фонда, услове за остваривање права на подршку, критеријуме за додјелу средстава, механизме контроле и начин процјене остварених резултата. Приликом осмишљавања овог механизма неопходно је водити рачуна о буџетским могућностима, транспарентности и усклађености са важећим прописима.

- **Праћење реализације и мјерење ефеката пољопривредне политике**– Ради обезбјеђивања ефикасног коришћења јавних средстава потребно је успоставити систем редовног праћења и вредновања ефеката мјера пољопривредне политике. За сваку значајнију мјеру потребно је дефинисати очекиване резултате, показатеље успјешности, изворе финансирања, рокове реализације и институције одговорне за спровођење. Посебну пажњу треба посветити праћењу раста домаће производње, приноса, прихода пољопривредних газдинстава, степена искоришћености земљишта, обима уговорене производње, вриједности извоза и учешћа домаћих производа у укупној потрошњи. Надлежне институције требало би да редовно објављују извјештаје о утрошку средстава и постигнутим резултатима, чиме би се повећали транспарентност, одговорност и повјерење пољопривредних произвођача у систем подршке. На основу резултата праћења потребно је периодично преиспитивати постојеће мјере и прилагођавати их стварним потребама произвођача, кретањима на тржишту и дугорочним развојним циљевима пољопривреде у Републици Српској.

Унапређење пољопривредне производње у Републици Српској захтијева системски приступ који подразумијева стабилну и предвидиву пољопривредну политику, ефикасније коришћење расположивих ресурса, модернизацију производње, развој тржишне инфраструктуре и јачање веза између примарних произвођача и прерађивачке индустрије. Посебно је важно обезбиједити дугорочну предвидивост система подстицаја, дефинисати стратешке производе уз континуирано подстицање унапређења њиховог квалитета и раста обима производње, повећати инвестиције у производне капацитете и инфраструктуру, те створити повољније услове за одрживост останака и рад младих у руралним подручјима. Истовремено, потребно је унаприједити отпорност пољопривреде на климатске промјене, подржати одрживе облике производње, убрзати дигитализацију и обезбиједити континуиран дијалог између произвођача, привреде и надлежних институција. Такође, важна је системска подршка прехрамбеним предузећима да испуне стандарде безбједности хране и квалитета неопходне за извоз уз јачање лабораторијских капацитета, слједивост производа и ветеринарски и фитосанитарни надзор. Спровођењем наведених мјера створили би се услови за повећање домаће производње хране, смањење увозне зависности, раст извоза и додатне вриједности, повећање конкурентности пољопривредно-прехрамбеног сектора и дугорочно одржив развој руралних подручја Републике Српске.

1.4.2 ИНДУСТРИЈА

- Реализација усвојених стратегија (Стратегија развоја индустрије Републике Српске за период 2021–2027. и Стратегија развоја малих и средњих предузећа Републике Српске за период 2021–2027. године) и континуирана анализа степена реализације и ефеката реализованих мјера. На основу анализе стратешких докумената и акционих планова планирати средства у Буџету РС за сваку конкретну мјеру и приоритетни циљ како је наведено у Стратегији развоја Републике Српске за период 2021–2027.
- Неопходно је дефинисати програм опоравка и даљег развоја намјенске индустрије Републике Српске, који ће међу осталим садржавати и начин инвестирања привредних субјеката из намјенске индустрије, у циљу очувања овог сектора индустрије и омогућавања кориштења постојећих ресурса и кретања за увећање и развој намјенске производње.

- Усвојити измјене Закона о Уређењу простора и грађењу Републике Српске која ће захватити одређене измјене, а у првом дјелу односиће се на измјене у сфери лиценци за надзор, гдје је важећим Законом дефинисано да физичка лица кориштењем личних лиценци могу вршити надзор над грађењем без ограничења. Приједлог за измјену Закона дефинисан је на начин да физичка лица могу вршити надзор над објектима до 400 m² бруто површине, а преко 400 m² бруто површине биће неопходно ангажовање привредног друштва надлежног за обављање послова. Наведена измјена је неопходна ради спречавања злоупотреба у овој области у корист привредних друштава, али и корисника.
- Формирање DATA Центра Републике Српске који би представљао заједнички простор података за индустрију и академску заједницу Републике Српске. Такође на нивоу Републике Српске потребно је развити мрежу регионалних Computing Edge чворова за обраду података потребних за индустрију, те за подршку СВМ праћењу.
- Регулисати област козметике у Републици Српској. Наиме, привредни субјекти у Републици Српској који производе козметику усклађују своје пословање са прописима у региону, те би било сврсисходно донијети прописе из ове области и у Републици Српској.
- Предлажемо доношење сета подзаконских аката у области грађевинарства којим би се обезбједила сигурност имовине и власништва, дефинисали поступци, критеријуми и услови за даљи развој грађевинарства.
- Израдити годишње програме истраживања за експлоатацију и намјенско кориштење рудних богатстава Републике Српске и осталих ресурса (глина, за опекарске производе, бентонит, боксит, гипсани камен и дрво) који се користе за грађење објеката, одржавање, реконструкцију и остале грађевинске радове у циљу ефикасног кориштења истих и увођења система рециклирања – поновне употребе материјала.
- Правно регулисати и успоставити финансијске подстицаје и повластице за употребу и кориштење еколошких материјала, кориштење обновљивих и доступних материјала попут опеке од земље, глине, гипса, дрвета, биомасе и слично, која утиче на енергетску ефикасност, те у циљу подстицања изградње нових и реконструисања већ постојећих објеката, који ће задовољити услове које енергетска ефикасност налаже.
- Подржати привредне субјекте који се баве производњом и откупом коже за потребе обућарске индустрије Републике Српске, а који у својој производњи користе домаће сировине за производњу коже.

1.4.3 УСЛУГЕ

- ТУРИСТИЧКИ ВАУЧЕРИ: Туристички ваучери за субвенционисани одмор на територији Републике Српске. Након имплементирања туристичких ваучера у Закон о туризму Републике Српске, неопходно је редовно планирати буџетска средства у предстојећим годинама за реализацију програма туристичких ваучера у Републици Српској. Потребно је размотрити и уговорити могућност међусобног признавања и кориштења ваучера на територији Републике Српске и Републике Србије, чиме би се омогућило увећање броја ноћења туриста из Републике Србије.
- Дигитализација малопродаје – оптимизација процеса кроз измјене и допуне Закона о трговини Републике Српске на начин да се дефинишу и омогуће „дигитални читачи цијена“ које ће водити

смањењу оперативног оптерећења продавца. Промјена цијена на полицама је задатак који често временски није усклађен са измјеном цијена у систему, што трговца доводи у прекршај. С увођењем дигиталних читача цијена процес промјене цијена постаје тренутан, што повећава тачност информација на полицама и омогућује запосленима да се усмјере на купце.

- **ЦЕНТРАЛНИ ИНФОРМАЦИОНИ СИСТЕМ:** У складу са Законом о угоститељству неопходно је даље развијање Централног информационог система у Републици Српској у области угоститељства који представља централизован електронски информациони систем и садржи све релевантне податке о пружаоцима услуге смјештаја, објектима за смјештај и гостима, преко кога се врши њихова евиденција и уносе други подаци проистекли из обављања угоститељске, односно туристичке дјелатности. Даљи развој треба усмјерити са садашње евиденције пружалаца услуге смјештаја, објеката и гостију ка јединственој дигиталној платформи за цијели туристички сектор Републике Српске.
- **РАЗВОЈ ДИГИТАЛНИХ РЈЕШЕЊА У ТУРИЗМУ: Сателитски рачун у туризму:** Имајући у виду да туризам постаје све значајнија грана привреде у Републици Српској и да има тренд раста у погледу улагања у туристичку понуду и њену промоцију, потребно је регулисање области статистике туризма кроз законске оквире Републике Српске, који ће бити и у складу са међународним прописима. Недостатак адекватне статистике у туризму даје нереалну слику о количини новца потрошеног директно у туристичком сектору, као и у многим секторима којих се дотиче, односно комплементарним дјелатностима на које туризам директно утиче, као што су грађевинарство, производња хране, трговина, саобраћај, занатство и сл. Због овога није могуће с високом поузданошћу дефинисати кључне проблеме у овој области, нити имати у виду све позитивне помаке који се догоде после одређених афирмативних акција.

Сателитски рачун туризма (ТСА) је метода мјерења доприноса туризма на привреду установљен у међународној пракси. Служи доносиоцима одлука, креаторима политике и другим туристичким институцијама да сагледају стварни економски ефекат туризма на привреду и у складу са тим доносе одлуке и дугорочне стратегије у интересу земље. Помоћу ТСА могу се унапредити постојеће мјере за процјену туризма у привреди, планирати све будуће активности у туризму, као и побољшати ефикасност у вођењу економске политике земље.

- Субвенције за туристичке агенције за организовано довођење страних и домаћих гостију: Мањак домаћих (рецептивних) туроператора указује на потребу за увођењем мјера које би подржале ову карику у туристичком ланцу вриједности, јер је чињеница да су агенције и оператори још увијек претежно усмјерени на емитивни туризам. Потребно је увести субвенције за довођење страних гостију, али и за организоване групе домаћих туриста, гдје право на додјелу субвенција имају туристичке агенције организатори туристичког путовања, регистроване у Републици Српској, које имају лиценцу, и то по реализацији организованог довођења туристичких група домаћих или страних туриста, гдје агенције остварују подстицај по страном, односно домаћем госту.
- Усвајање измјена и допуна **Закона о играма на срећу** у правцу дефинисања финансирања пројеката промоције и развој производа у туризму, те за одвајање средстава за потребе подстицаја за оспособљавање одраслих, које смо такође предложили, све из прихода остварених од накнаде за приређивање игара на срећу.

- **Развој гастрономског и локалног туристичког производа и развој домаћих добављачких ланаца у туризму и угоститељству.** Предлажемо креирање програма којим ће се подстицати повезивање домаћих пољопривредних произвођача и произвођача прехранбених производа са угоститељским секторима у Републици Српској. Циљ повезивања је јачање туристичке понуде Републике Српске, већи пласман домаћих производа, јачање домаћих ланаца снабдијевања и повећање мултипликативног ефекта туристичке потрошње на укупну привреду.
- **Развој приступачног и инклузивног туризма.** Потребно је развити посебан програм којим ће се омогућити лакше и равноправније кориштење туристичке инфраструктуре и услуга за лица са инвалидитетом, старија лица, породице са дјецом и друга лица са специфичним потребама.
- Дефинисати програме подстицаја Владе РС и локалних заједница за **развој дестинација** кроз пројекте развоја нових туристичких производа и доживљаја који се могу брзо припремити, утврдити јавна и приватна улагања неопходна за опоравак дестинација уз увођење мјера заштите здравља и сигурности.
- Приступ тржиштима - маркетинг и брендирање: Потребно је урадити План промоције туризма Републике Српске који ће јасно дефинисати бренд и садржаје туристичке понуде, прилагођене новим потребама туриста, који ће бити интегрисан у промотивну кампању, те привући туристе из више земаља. У сарадњи са Центром за дигиталну трансформацију ПКРС припремити и провести едукативне програме на тему развоја и дигиталних маркетиншких алата за пружаоце туристичких услуга и друге субјекте на нивоу дестинација.
- Развој квалитета услуга у туризму на начин да се проведу сљедеће активности:
- Унаприједити системе категоризације и учинити их ефикаснијим унапређивањем система инспекције и праћења.
- Унаприједити садржај и квалитет туристичке понуде која би се лако претворила у туристичке пакете са боравком дужином од три дана, што је један од стратешких фокуса Стратегије развоја туризма Републике Српске.
- Провести програме едукације и кампање подизања свијести на тему квалитета за пружаоце туристичких услуга, увођења система сертификације одрживости (тзв. *Zelena shema*), те организовати семинаре о најбољим праксама у развијању туристичких производа.
- У циљу изградње повјерења код потенцијалних туриста и представљања земље као сигурне дестинације, обезбиједити ознаку „Сигурна дестинација“.
- Развој нових туристичких производа.

1.5 Истраживање, развој и иновације

- **УСМЈЕРЕЊЕ НАУЧНО-ТЕХНОЛОШКОГ ПАРКА:** Привредна комора Републике Српске је дуго година заговарала оснивање НТП-а у Републици Српској по узору на успјешне примјере из региона. С обзиром да су предузети први кораци ка формирању НТП-а сматрамо да би основни циљ НТП-а требала бити повезаност са потребама привреде. НТП би требало бити мјесто гдје би привреда упућивала своје захтјеве за одређена технолошка и идејна рјешења која би била примјенива у привреди Републике Српске, а која би била креирана у НТП.

- Увести подстицаје за инвестиције у истраживање и развој, те заједничке развојне пројекте припремљене у сарадњи истраживачких/академских институција и привреде.
- Дефинисати посебне пореске олакшице за свако улагање које се односи на трансфер технологија и знања на начин да се порез на добит не плаћа у одређеном временском периоду (нпр. пет година) од извршеног улагања, без обзира на износ улагања, уз услове запошљавања високо квалификоване радне снаге.
- Створити услове за примјену електронског потписа, електронског документа и електронског пословања, што би за резултат имало јефтиније, брже и ефикасније административне процедуре и поступке, смањење могућности злоупотреба, одуговлачења поступака и корупције.
- Створити услове за кориштење електронских услуга у пословању (нпр. електронске пријаве и уплате боравишне таксе, е-пријава сезонских радника и сл.).
- Промоција и кориштење ИТ рјешења домаћих ИТ привредних друштава за потребе друштава из других сектора привреде. Предложена мјера подразумијева иницијативу да се у ситуацијама гдје је год могуће и примјениво, омогући приоритетно ангажовање домаћих развојних, производних и стручних капацитета, који посједују неопходно знање и међународно потврђен квалитет, за реализацију важних и стратешких пројеката у Републици Српској. Предметна мјера је посебно значајна у области енергетике и енергетске инфраструктуре, гдје нарочито постоји потреба да се развије квалитетна сарадња, по узору на европске државе које све снажније штите своје енергетске системе, смањују зависност од екстерних добављача и посебну пажњу посвећују чињеницама ко развија технологије, ко управља подацима, ко има приступ системима и ко је у могућности да системе одржава и надограђује. Јасно је да питање енергетике превазилази економску политику, те је јасно да је енергетска инфраструктура глобално препозната као критична инфраструктура, а њена дигитализација истовремено је питање сајбер безбједности, заштите података и технолошке суверености.

2

ОДРЖИВОСТ И ОТПОРНОСТ

2.1 Зелена транзиција/дигитална трансформација

- Кроз правилнике за додјелу подстицаја ресорних министарстава (МНРВОИД, МПП) омогућити остваривање подстицаја на пољу дигиталне трансформације привреде, односно унапређења пословног процеса, пословног модела, производа или услуга, путем кориштења дигиталних алата **примјеном стандардизоване методологије Центра за дигиталну трансформацију Привредне коморе Републике Српске (ЦДТ ПКРС)**. Циљ је да Центар буде тијело путем којег ће се реализовати средства ресорних министарстава од утврђивања критеријума, расписивања јавног позива, анализе и селекције пројеката привредних друштава израђених по методологији ЦДТ до додјеле средстава, све у сарадњи са ресорним министарствима.²
- ЦДТ ПКРС је први и једини центар у Босни и Херцеговини који на јединствен и свеобухватан начин пружа услуге за подршку дигиталној трансформацији привредних друштава.
 - Инфраструктура ЦДТ ПКРС састоји се од:
 - Стандардизоване методологије за анализу стања у привредном друштву, анализу степена дигитализације, креирање приједлога рјешења за процес дигиталне трансформације у привредном друштву и имплементацију конкретних рјешења;
 - Сертификованих 23 консултаната по међународном стандарду (ISO 17024);³
 - Рада по фазама: израда експертске анализе; израда дигиталне стратегије; имплементација рјешења из стратегије; верификација реализованих рјешења;
 - Организације едукација путем платформе за електронско учење: <https://edukacije.komorars.ba/>;
 - Алат за процјену степена дигитализације и иновативности МСП „InnDigit Tool“, који има за циљ да идентификује дигитално-иновативне капацитете предузећа, капацитете за развој иновативних производа и услуга;
 - Умрежавања привредних друштава путем електронске платформе <http://business-rs.ba/> (берза роба и услуга);

²Влада Републике Србије пројекте дигитализације у привреди финансира 50%, а сви се реализују преко Центра за дигиталну трансформацију ПКРС, који је једина контакт тачка за пројекте дигитализације у привреди Србије.

³Консултанти су испит полагали пред акредитованим тијелом Привредне коморе Аустрије и стекли међународно признати сертификат;

- Информисања и повезивања путем платформе за електронски приступ информацијама о регулативи, приступу финансијама и могућностима организације *online* билатералних сусрета: <https://infobiz.komorars.ba/>;
- Информисања путем *Viber* заједнице ПКРС.

Дигитализација и зелена транзиција представљају развојну шансу Српске, јер улагања у дигитална и иновативна рјешења, енергетску и ресурсну ефикасност и одрживе пословне моделе доприносе смањењу трошкова, повећању продуктивности и конкурентности привреде.

- Кроз правилнике за додјелу подстицаја ресорних министарстава (МНРВОИД, МПП) омогућити остваривање **подстицаја на пољу зелене транзиције**, уз примјену дигиталних рјешења, система управљања енергијом и зелених пословних процеса, на начин да Привредна комора Републике Српске буде тијело преко ког ће се вршити зелена транзиција у привредним друштвима Републике Српске.
- Привредна комора Републике Српске, 2026. године успоставила је **Центар за зелену транзицију**, те пружа стручну и оперативну подршку у припреми и реализацији програма, док би надлежна министарства утврђивала услове и одлучивала о додјели средстава. Привредна комора Републике Српске развила је нову услугу у коморском систему Републике Српске, а која ће обухватити подизање компетенција запослених у привреди и пружање консултантске подршке малим и средњим предузећима (МСП) у процесу зелене транзиције уз примјену дигиталних рјешења, система управљања енергијом и зелених пословних процеса. "Партнер за зелену транзицију" је нова услуга Привредне коморе Републике Српске, која има за циљ да пружи стратешку и практичну подршку малим и средњим предузећима у процесима зелене и дигиталне транзиције. Кроз савјетодавну подршку, практичне алате и повезивање са релевантним институцијама и фондовима, ова услуга помаже привреди да се усмјери ка одрживом, енергетски ефикаснијем, еколошки прихватљивијем и тржишно конкурентнијем пословању. Кроз активности Центра за зелену транзицију Комора пружа ову услугу, а предузећа добијају стручне савјете и консултантску подршку у преласку на зелене и дигиталне пословне моделе, информације о регулативи и тржишним захтјевима, приступ финансирању и модерним технолошким рјешењима, повезивање с провјереним партнерима и добављачима, те едукацију и обуку запослених за одржив развој. Центар располаже мрежом од 27 консултаната за зелену транзицију. Коришћењем постојећих капацитета ЦДТ ПКРС и Центра за зелену транзицију могуће је успоставити систематичнији модел подршке привреди, који повезује јавне подстицаје, стручну помоћ, дигиталне алате и праћење резултата, уз ефикасније коришћење средстава и јачање конкурентности привреде Републике Српске.

Дигитални алати за подршку одрживом пословању обухватају:

- **Онлајн алат за самопроцјену одрживости** – onlinetools.komorars.ai, који омогућава предузећима да сагледају постојеће стање, идентификују приоритете и планирају активности за унапређење одрживости;

- **ESG дигитални водич** – esg.komorars.ai, који пружа практичне смјернице за разумијевање ESG принципа, процјену двоструке материјалности, прикупљање и обраду података и припрему ESG извјештаја.
- Кроз правилнике за додјелу подстицаја ресорних министарстава (МНРВОИД, МПП) омогућити остваривање подстицаја на пољу зелене транзиције, уз примјену дигиталних рјешења, система управљања енергијом и зелених пословних процеса, на начин да Привредна комора Републике Српске буде тијело преко ког ће се вршити зелена транзиција у привредним друштвима Републике Српске.

Привредна комора Републике Српске развила је нову услугу у коморском систему Републике Српске, а која ће обухватити подизање компетенција запослених у привреди и пружање консултантске подршке малим и средњим предузећима (МСП) у процесу зелене транзиције уз примјену дигиталних рјешења, система управљања енергијом и зелених пословних процеса. "Партнер за зелену транзицију" је нова услуга Привредне коморе Републике Српске, која има за циљ да пружи стратешку и практичну подршку малим и средњим предузећима у процесима зелене и дигиталне транзиције. Кроз савјетодавну подршку, практичне алате и повезивање са релевантним институцијама и фондовима, ова услуга помаже привреди да се усмјери ка одрживом, енергетски ефикаснијем, еколошки прихватљивијем и тржишно конкурентнијем пословању. Кроз ову услугу, предузећа добијају: стручне савјете и консултантску подршку у преласку на зелене и дигиталне пословне моделе, информације о регулативи и тржишним захтјевима, приступ финансирању и модерним технолошким рјешењима, повезивање с провјереним партнерима и добављачима, те едукацију и обуку запослених за одржив развој.

- **ДИГИТАЛИЗАЦИЈА ЈАВНЕ УПРАВЕ:** **Потребно је развијати е-платформе које ће омогућавати ефикасан и олакшан приступ јавним услугама, смањење оптерећења за пословне субјекте, убрзати пружање јавних услуга** са циљем скраћења, поједностављења и појефтинјења административних процедура, те смањења могућности корупције у реализацији административних поступака. Дигитализација јавне управе у наведеном смислу би се требала проводити путем хармонизације дигитализације услуга, интероперабилности података и дигиталне трансформације у свим републичким и локалним институцијама. Овим моделом би се довело до избегавања парцијалних, наметнутих и некохерентних решења дигитализације јавне управе.
- Убрзати процесе дигитализације електронске размјене података за различите формалности. Посебно је за привреду значајна размјена пословне документације у електронској форми као што су е-фактура што знатно утиче на растерећење трошкова, и рационализовање кориштења ресурса. Због тога је потребно **успостављање система е-фактуре на територији Републике Српске**. Успостављање система е-фактура би изазвало низ позитивних ефеката на пословање привреде које се огледају кроз елиминисање потребе израде докумената у папирном облику, брже и ефикасније израде фактуре, обраде података и размјена фактуре, смањења трошкова, аутоматско књижење у књиговодственим системима, боља контрола и преглед пословања и др.
- **Израдити стратешки документ Републике Српске о вјештачкој интелигенцији.** Циљ стратегије би било дефинисање мјера и алата за кориштење поуздане и одговорне вјештачке интелигенције у циљу искључивог побољшања пословног окружења и стандарда грађана, али и заштити података и

верификацији истих кроз рад и употребу вјештачке интелигенције. Републике Србија је усвојила Стратегију развоја вјештачке интелигенције у Републици Србији за период 2025-2030. година.

- Израдити **стратешки документ дигитализације јавне управе** којим би биле обухваћене услуге органа јавне управе и републичких организација које треба дигитализовати, административне процедуре које треба дигитализовати, рокови за постепену дигитализацију и окончање процеса, извори финансирања дигитализације, надзор над имплементацијом стратешког документа итд.
- Формирање посебног тијела на нивоу Републике Српске са задатком координатора дигитално-зелених трансформација — то је тијело (или радна група) које координише ИТ сектор, енергетске политике, министарство привреде и предузетништва, министарство финансија и привреду и друге области.
- **РАЗВОЈ ЕЛЕКТРОНСКЕ ТРГОВИНЕ:** Унапређење правног оквира којим ће се дефинисати услови и облици електронске трговине, сигурност овог начина пословања, начин пружања услуга информационог друштва, обавезе информисања корисника услуга, комерцијалне поруке, правила у вези закључивања уговора у електронском облику, одговорност пружања услуга у е-трговини, евиденција е-трговаца и слично. Због свега наведеног потребно је **креирати програм развоја е-трговине у Српској или донијети посебан пропис на нивоу Републике Српске који би дефинисао и уређивао искључиво област електронске трговине.**
- Потребно је подстицати дигитализацију интерних пословних процеса у трговини, укључујући електронску размјену пословне документације, дигитално управљање залихама, електронске наруџбенице, дигитална плаћања и друге алате који доприносе ефикаснијем пословању. Циљ мјере је смањење административних трошкова и повећање продуктивности, посебно код малих и средњих трговачких друштава.
- Идентификовање сектора у којима је могуће и нужно увођење модела циркуларне економије (нпр. производна индустрија, пољопривреда и прехранбена индустрија, грађевинарство, туризам, производња пластике и амбалаже, индустрија текстила и обуће).
- Подршка привредницима у прилагођавању пословања моделу циркуларне економије кроз средства Фонда за заштиту животне средине и енергетску ефикасност – прилагођавање јавног позива Фонда за пријаву пројеката тако да се омогући добијање средстава и за увођење циркуларности у пословању.
- Усмјеравање доступних јавних подстицаја и средстава подршке (Влада, локалне самоуправе, Фонд за заштиту животне средине и енергетску ефикасност) у пројекте из привреде који обухватају примјену зелених технологија, дигиталних рјешења у привреди, енергетски ефикасних рјешења, рециклаже, поновне употребе, кориштења обновљивих извора енергије, заштиту природних извора и сл.
- Успостављање одрживог система управљања посебним категоријама отпада (ЕЕ отпад, отпадна возила, отпадне гуме, отпадна уља и сл.) на начин да Фонд за заштиту животне средине и енергетску ефикасност објави јавни позив за сакупљаче и обрађиваче ове врсте отпада, у складу са одредбама Закона о управљању отпадом који регулишу посебне категорије отпада, те у складу са одговарајућим подзаконским актима донесеним на основу наведеног прописа.

- Успостављање система управљања отпадом из области индустрије текстила, коже и обуће са могућим рјешењима који се односи на рециклирање таквог отпада у циљу поновне употребе тако насталих тканина.
- Успостављање јединствене методологије обрачуна комуналних услуга на подручју цијеле територије Републике Српске, која би спречила значајне различитости у обрачуна које су тренутно на снази.
- Доношење Закона о топлотној енергији Републике Српске којим би се ријешила кључна питања која се односе на поступак искључења корисника са мреже, обавезе које има лице које се искључило са мреже, те питања обавезе прикључења на мрежу и др.
- Дефинисати средства подршке привреди која ће омогућити увођење стандарда који се односе на заштиту животне средине и енергетску ефикасност (нпр. за утопљавање производних објеката, замјену кровова, постављање соларних панела за производњу енергије за сопствене потребе, итд.).
- Увести Субвенције за куповину електричних возила и електричних радних машина, по узору на Републику Србију и Федерацију Босне и Херцеговине, на начин да купац сваког електричног возила буде подржан до одређене вриједности возила путем суфинансирања набавке возила бесповратним средствима (Србија 5.000 евра по моторном возилу). Такође, поред директних субвенција (суфинансирање набавке возила бесповратним средствима) потребно је увести и индиректне субвенције које могу бити различите. За ову мјеру потребно је извршити измјене Закона о јавним набавкама у смислу увођења зелених јавних набавки којима ће се преферирати набавка возила која имају мању емисију угљен-диоксида. Електромобилност је једна од најзначајнијих стратешких одредница у свим развијеним земљама свијета. Основни циљ је да се у области превоза уведу превозна средства на електрични погон, што ће резултирати смањењем емисија загађујућих материја, већим кориштењем јавног превоза, смањењем буке, итд. Посебно треба истакнути да модел електромобилности представља важан допринос испуњавању амбициозних климатских и енергетских циљева Европске уније и Босне и Херцеговине као кандидата. Електрификација сектора транспорта у том контексту представља значајну мјеру која у Републици Српској може имати низ позитивних ефеката.
- Унаприједити систем и доступност инфраструктуре за алтернативна горива за саобраћај. Потребно је олакшати прихватање алтернативних горива од корисника/потрошача јачањем инфраструктуре за дистрибуцију алтернативних горива, омогућити њено лакше кориштење, кроз провођење заједничких техничких спецификација за ову инфраструктуру. Овом инфраструктурном мјером неће се директно утицати на смањење емисија у саобраћају, но свакако је развој инфраструктуре нужен предуслов развоју тржишта возила која користе електричну енергију, СПП/СБП (СПП/ЦНГ – Компримирани природни плин/гас (СПП)_ЦНГ), УПП/УБП (УПП/ЛНГ – Укапљени/течни природни плин/гас (УПП)).
- Увођење подстицајних мјера и субвенција за кориштење пуњача за електрична возила. Неопходно је радити на развоју тржишта енергије из обновљивих извора енергије у сектору транспорта и за развој одговарајуће инфраструктуре, а које се односе на: подстицање развоја производње изградње пуњача за електрична возила, развој тржишта пуњача за електрична возила, одрживо кориштење пуњача за електрична возила у оквиру услуга јавног превоза, развој инфраструктуре за кориштење пуњача за електрична возила, дефинисање подручја у којим је обавезно осигурати инфраструктуру за пуњење електричних аутомобила.

- Продужење Одлуке о привременој суспензији и привременом смањењу царинских стопа на увоз електричних возила, хибридних возила и возила на КПП и у 2027. години.
- Усвојити **Акциони план развоја зеленог туризма** с којим би се дефинисала одрживост туризма са аспекта заштите животне средине и вредновања природе и околине, а која би садржавала следеће активности:
 - планирање одрживог развоја и одрживо управљање дестинацијом;
 - заштита, одрживо кориштење и управљање животном средином, те природном и културном баштином;
 - климатске промјене – енергетска и ресурсна ефикасност;
 - одрживи транспорт и путовање;
 - туризам и одржива производња и потрошња (одрживи ланци набавке којима зелени туризам развија тржиште за друге зелене производе који се кроз њега пласирају коначном потрошачу);
 - хоризонталне теме едукације, тренинга, умрежавања; увођење стандарда квалитета, сертификавање, маркетинг.

2.2 Репорме енергетског тржишта

- Као **краткорочну мјеру** усмјерену на ублажавање негативног утицаја кризе у области енергије и снабдијевања енергијом, треба дефинисати одређивење **да цијена мрежарине и цијена електричне енергије за привреду у 2027. години треба да остану на нивоу цијена из 2026. године**.

Постојећу цијену електричне енергије је потребно задржати због тога што производња електричне енергије представља компаративну предност Републике Српске у погледу цијене електричне енергије која обезбјеђује конкурентност наших производа у односу на регион.

Посебне мјере за трговину електричном енергијом би свакако требале садржавати и дијелове којим би се регулисале и дефинисале повластице за привредне субјекте који редовно измирују своје обавезе али и повластице за привредне субјекте који троше велику количину електричне енергије. Такође, требало би јасно прописати и увећати обим субвенција за уградњу соларних панела на објектима који се користе у привреди, како би се смањило оптерећење енергетског сектора, како би се повећао проценат произведене енергије из обновљивих извора енергије и већи број зелених сертификата (СВАМ), а истовремено како би се омогућила већа количина електричне енергије намијењене извозу.

- Према СВАМ директиви потребно је, до потпуне примјене СВАМ у Републици Српској, успоставити берзу зелених сертификата, односно битно је успоставити систем плаћања CO₂ таксе – који би био упоредив и комплементаран са ЕУ ETS системом, како би се избјегао, по свим показатељима далеко скупљи порез на CO₂ према СВАМ који би се уплаћивао Европској унији. У случају да успоставимо наш систем плаћања, онда би тај прикупљени новац могао бити искориштен за даља улагања у привреду за побољшање енергетске ефикасности. Такође, потребно је увести подстицаје привредним друштвима за уградњу енергетско ефикасних производних постројења како би се смањило ефекат утицаја СВАМ.

- На основу тренутних финансијских показатеља и анализа рада јавних предузећа, те на основу расположивих сазнања о природним богатствима и ресурсима које посједује Република Српска, предлажемо израду Програма развоја привреде Републике Српске на бази расположивих природних ресурса и инсталисаних капацитета на период од 5 година (2026. године - 2031. године) гдје би се јасно дефинисали правци најадекватнијег и најефикаснијег кориштења природних ресурса у циљу развоја одређених сектора привреде, а на тај начин и развоја цјелокупне привреде Републике Српске.
- Потребно је усмјерити више активности на искориштавање геотермалних извора енергије, који су прилично занемарени, као и енергије добијене из водоника. Енергетски потенцијал геотермалних вода Републике Српске је процијењен на 1260 RJ. Присуство геотермалних вода највеће је на простору Посавине, Семберије, бањалучке котлине и Лијевче поља. Највећи потенцијал за употребу овог извора енергије је у аквакултури, агрокултури, те за гријање насеља.
- **РАЗВОЈ ИНФРАСТРУКТУРЕ И ДИСТРИБУТИВНЕ МРЕЖЕ:** Одржавање инфраструктуре и дистрибутивне мреже како би се очували производни процеси у привредним субјектима, спријечили прекиди у дистрибуцији и снабдијевању електричном енергијом како се привредни субјекти не би суочавали са огромним губицима поновног покретања производних процеса изазваних услед прекида у снабдијевању електричном енергијом, те како би се ријешили проблеми прикључка на мрежу обновљивих извора енергије. Када је у питању градња фотонапонских електрана на пољопривредном земљишту, али тек након провођења опсежне анализе утицаја на биодиверзитет земљишта гдје се планира градити фотонапонска електрана. Наиме, одређеним пољопривредним културама погодује количина хлада које стварају соларни панели.
- **РАЗВОЈ СКЛАДИШНИХ КАПАЦИТЕТА ЗА СКЛАДИШТЕЊЕ ЕЛЕКТРИЧНЕ ЕНЕРГИЈЕ:** Развој складишних капацитета за складиштење електричне енергије би могло бити врло продуктивно и значајно за Електропривреду Републике Српске али и за читав енергетски сектор Републике Српске. На овај начин би се омогућила контрола продаје електричне енергије на начин да се електрична енергија складишти и продаје када је продајна цијена електричне енергије највиша у току дана.
- Развој телекомуникационе инфраструктуре и омогућавање равномјерног развоја руралних и урбаних подручја, уз покривање цјелокупних подручја у циљу дигитализације свих сектора привреде и пољопривреде широм Републике Српске.
- **ЈАСНО ДЕФИНИСАНИ УСЛОВИ ЗА КОРИШТЕЊЕ СРЕДСТАВА ЗА ЕНЕРГЕТСКИ ЕФИКАСНЕ ПРОЈЕКТЕ У ИНДУСТРИЈИ И РАЗВОЈ ОБНОВЉИВИХ ИЗВОРА ЕНЕРГИЈЕ:** Унапређење услова за повећање енергетске ефикасности и примјену обновљивих извора енергије кроз хармонизацију законодавног оквира и успостављање одрживог начина финансирања пројеката енергетске ефикасности и ОИЕ. Изузетно је важно успоставити стабилан начин финансирања пројеката енергетске ефикасности кроз повећање средстава за предметну намјену, уз транспарентан и стално доступан јавни позив упућен свим заинтересованим субјектима за улагање у наведене пројекте.

2.3 Реформе тржишта саобраћаја

- Пружање подршке сектору саобраћаја у циљу обнове возног парка, кроз субвенционисање набавке нових возила на алтернативна горива, као и набавке возила са моторима ЕУРО 5 стандарда и

новијим, у одређеном проценту од укупне вриједности возила, уз обезбјеђивање царинских олакшица приликом увоза ових возила.

- Покретање иницијативе за измјене и допуне Закона о порезу на добит („Службени гласник Републике Српске“, бр. 94/15, 1/17, 58/19, 48/24 и 114/25), у циљу стварања повољнијих услова за инвестирање у сектору саобраћаја. Имајући у виду све сложеније услове пословања у сектору саобраћаја, услед континуираног раста цијена горива, повећања оперативних трошкова и одлива професионалних возача, потребно је да Министарство финансија Републике Српске размотри могућност измјене наведеног закона. Чланом 26. став 1. Закона о порезу на добит прописано је да порески обвезник који на територији Републике Српске изврши улагање у опрему и постројења за обављање регистроване производне дјелатности има право на умањење пореске основице за вриједност извршеног улагања. С обзиром на то да су за привредне субјекте који обављају друмски превоз путника или терета основна средства за обављање дјелатности минибус, аутобус и теретно моторно возило, предлаже се да се постојеће законско рјешење прошири и на сектор друмског саобраћаја, који има значајну улогу у функционисању привреде Републике Српске.
- Иницирати измјене и допуне прописа којима се уређује међународни и међуентитетски друмски превоз путника и терета на нивоу Босне и Херцеговине, како би се обезбиједило недвосмислено признавање лиценци превозника и легитимација возача за превоз терета и путника, које издаје Министарство саобраћаја и веза Републике Српске, у обављању међународног друмског превоза.
- Инсистирати на пуној имплементацији NCTS система на граничним прелазима Босне и Херцеговине у спољнотрговинском промету, с циљем уштеде времена и смањења трошкова контроле робе на граничним прелазима, смањења административних процедура приликом преласка границе и царињења, те убрзања и поједностављења протока робе и капитала. NCTS је информациони систем транзита заснован на размјени електронских порука, којим се замјењују различите папирне исправе и одређене формалности претходног система транзита заснованог на папирној декларацији JCI.
- Иницирати измјене прописа којима се уређује област пореза на додатну вриједност на нивоу Босне и Херцеговине, како би се за линијски превоз путника са земљама у окружењу омогућила примјена принципа реципроцитета у погледу обавезе плаћања ПДВ-а. Обавеза плаћања ПДВ-а требало би да се примјењује само у случајевима када такву обавезу за превознике из Босне и Херцеговине примјењује и друга држава.
- У складу са Споразумом о успостављању специјалних паралелних односа између Републике Српске и Републике Србије, активирати и интензивирати сарадњу у циљу рјешавања отворених питања у области транспорта, а нарочито: признавања професионалних квалификација возача моторних возила и шефова превоза, укључујући почетну квалификацију, периодично оспособљавање, сертификате, легитимације за возаче моторних возила, квалификационе картице возача и друга документа; признавања сертификата о стручној оспособљености возача и савјетника за безбједност у превозу опасних материја, укључујући основну обуку, продужење важења и издавање сертификата; ослобађања превозника из Републике Српске од обавезе прибављања дозвола за треће државе, уз дефинисање одговарајућих услова и јасних правила, без угрожавања пословања превозника из Републике Србије; омогућавања продужења важења постојећих редова вожње који се односе на међународни погранични превоз, на начин да се постојећи редови вожње могу овјеравати у сусједним општинама, без спровођења редовног поступка усклађивања редова вожње.

- Успоставити јединствени TAG систем за електронску наплату путарине на аутопутевима у Републици Српској и земљама региона са којима још није успостављен интегрисани систем наплате, те обезбиједити повољније услове и веће попусте за привредне субјекте приликом набавке и коришћења TAG уређаја за коришћење аутопутева Републике Српске.
- Увести субвенције за гориво купљено на територији Републике Српске за регистрована привредна друштва чија је претежна дјелатност јавни превоз путника или терета. Циљ ове мјере је ублажавање негативних ефеката раста цијена горива на пословање превозника, с обзиром на то да трошкови горива представљају значајну ставку у структури трошкова друмског транспорта. На овај начин би се допринијело очувању конкурентности превозника и смањено притисак на раст цијена транспортних услуга, што би посредно допринијело стабилности цијена других производа и услуга значајних за привреду Републике Српске.
- Наставити активности на реконструкцији и модернизацији жељезничког система, у циљу обезбјеђивања финансијске одрживости, квалитетног и одговорног одржавања жељезничке инфраструктуре, повећања редовности и поузданости жељезничког саобраћаја, смањења негативних утицаја саобраћаја на животну средину, те оптимизације пословања и трошкова ЈП „Жељезнице Републике Српске“ а.д. Добој.
- Убрзати процес дигитализације и аутоматизације жељезничког транспорта у Републици Српској. Дигитализацијом система транспорта у ЈП „Жељезнице Републике Српске“ а.д. Добој потребно је унаприједити системе надзора, праћења стања жељезничке инфраструктуре, аутоматске детекције и даљинског управљања саобраћајем. Примјена савремених дигиталних система може допринијети повећању продуктивности, ефикасности и безбједности жељезничког саобраћаја, уз рационалније коришћење људских и материјалних ресурса.
- Наставити и интензивирати активности на директном путном повезивању Републике Српске и Републике Србије изградњом и модернизацијом аутопутне инфраструктуре, чиме би се омогућило брже и ефикасније одвијање робне размјене и унаприједила саобраћајна повезаност. Посебну пажњу потребно је посветити интензивирању активности на изградњи аутопута Бања Лука–Приједор.
- Извршити реконструкцију и модернизацију путне мреже у Републици Српској, са посебним акцентом на путне правце од значаја за привреду и повезивање са сусједним државама и регијама, укључујући путни правац Фоча–Шћепан Поље и друге критичне дионице путне мреже.
- Размотрити могућности за унапређење пловности ријеке Дрине, с циљем успостављања њене боље саобраћајне повезаности са ријеком Савом и укључивања у систем пловних путева. Унапређење пловности Дрине могло би створити додатне могућности за привредне субјекте из регије Биач, посебно у погледу транспорта робе, имајући у виду да је ријечни транспорт један од економски најповољнијих видова транспорта за превоз већих количина робе.

3

ЉУДСКИ КАПИТАЛ И СОЦИЈАЛНЕ
ПОЛИТИКЕ

3.1 Образовање и вјештине

- Предлажемо да се уведе нови студијски програм Cyber и индустријска безбједност, у циљу образовања нових стручњака из ове области за потребе привреде.
- Успоставити координисан трогодишњи програм финансијске писмености Републике Српске којим се ученици, грађани и предузетници оспособљавају за разумијевање финансијских производа, процјену трошкова и ризика, управљање личним и пословним финансијама и остваривање права корисника финансијских услуга. Економско оправдање мјере заснива се на смањењу информационе неравнотеже између пружалаца финансијских услуга и њихових корисника, унапређењу финансијског планирања и превенцији одлука донесених без разумијевања посљедица. Програм треба да допринесе финансијској отпорности домаћинстава, квалитетнијем управљању новчаним токовима предузећа и информисаном учешћу на финансијском тржишту.
- Реформу образовања оријентисати на развој дигиталних вјештина код наставног особља и ученика, те континуираном провођењу њихове обуке али и кроз јачање каријерног савјетовања ученика и студената и боље информисање о занимањима која имају бољу перспективу запошљавања.
- У циљу креирања већег броја квалификоване радне снаге потребно је увести обавезно средње школовање, те је потребно извршити промоцију и стипендирање дефицитарних занимања у секторима који се највише суочавају са недостатком квалификоване радне снаге од значаја за радне процесе као што су сектор метала, шумарства и дрвопрераде, текстила и сл.
- Континуирано радити на унапређењу процеса реализације практичне наставе и сарадње школа, високошколских установа и привредних субјеката у циљу унапређења практичне наставе, те модернизацији школске и лабораторијске опреме у школама, са посебним нагласком на STEM области, информационе технологије и савремене производне технике.
- Потребно је извршити **модернизацију наставних планова** и програма са циљем бољег усклађивања са потребама тржишта рада и дигитализацијом истих, а који ће пружати подршку запошљавању у привреди на начин да се након завршетка школовања изведу што квалитетнији кадрови, прилагођени на нова технолошка рјешења која се налазе у привреди Републике Српске.
- Развити и усвојити нове јавно важеће програме образовања одраслих који би били усмјерени на стицање дигиталних знања и вјештина са циљем постизања већег степена запошљивости незапослених лица, те са циљем обликовања радне снаге, у складу са потребама привреде Републике Српске.

- Израда нових јавноважећих програма оспособљавања одраслих из свих сектора привреде.
- Увести подстицаје за суфинансирање похађања јавноважећих програма оспособљавања одраслих, али и других програма преквалификације и доквалификације одраслих. Врло често додатно трошкови оспособљавања одраслих буду разлог одбијања оспособљавања, те сматрамо да би сврсисходно било подстицати такво оспособљавање у одређеном проценту коштања истог.
- Подршка оспособљавању одраслих како би се на тржишту рада обезбиједили кадрови који недостају, смањио број на евиденцији незапослених и повећала запошљивост и квалификације доступне радне снаге.

3.2 Запошљавање и тржиште рада

Посљедњих година Република Српска, као и земље у окружењу, суочава се са све већим недостатком радне снаге, а посебно квалификоване радне снаге, што је посљедица тренда исељавања становништва и миграција ка земљама Европске Уније, лоше демографске слике која се одражава кроз негативан природни прираштај, вишу стопу морталитета у односу на број рођених, тзв. старење нације, али и неадекватан образовни систем, превасходно у области струковних/стручних занимања и студија, те је стога потребно предузети сљедеће реформе:

- Предлажемо смањење збирне стопе доприноса у наредне двије године са 31% на 29% због неопходног растерећења привреде, све већих потреба задржавања радне снаге, те због усклађивања збирне стопе доприноса са стопама у Федерацији БиХ. Предложено смањење може се дефинисати и кроз различите етапе на начин да у 2027. години збирна стопа доприноса износи 30%, а у 2028. години да се смањи на 29%. Смањење збирне стопе може амортизовати озбиљно повећање трошкова пословања претходних неколико година у Републици Српској који се огледају најчешће кроз повећање цијена репроматеријала и сировина, повећање најниже плате, повећање цијена електричне енергије, неповољна геополитичка кретања али и друге негативне утицаје на пословање што би довело до очувања и даљег развоја привреде.
- Предлажемо допуну Закона о доприносима на начин да се уведе максималан износ основице доприноса на коју се врше уплате доприноса по узору на државе региона. Наиме, с обзиром на чињеницу постојања категорије ограничења највећег износа пензије у Републици Српској сматрамо да би требало увести и категорију максималног износа основице доприноса којим би се утврдила основица преко које се не би уплаћивали доприноси. Овај приједлог такође представља подстицајну мјеру за привлачење високообразовних кадрова.
- Као **краткорочну мјеру** усмјерену на ублажавање оптерећености привреде Републике Српске и спречавање даљег одласка радне снаге из привредних друштава, **Привредна комора Републике Српске сматра да износ најниже плате у Републици Српској у 2027. години треба да остане исти као у 2026. години**, с обзиром да је велики број привредних друштава у прерађивачком сектору погођен негативним ефектима економске кризе у Српској, региону и свијету. Основни проблем даљег повећања износа најниже плате је чињеница да би плате скоро свих запослених биле доведене у исти ниво, с обзиром да привредна друштва нису у могућности да испрате повећање најниже плате повећањем плате руководећим радницима који такође имају своје захтјеве. Све наведено пријети да Република Српска, у случају даљег повећања износа најниже плате, остане без висококвалификованих кадрова који представљају кључне кадрове у привредним друштвима.

- Допуна Закона о порезу на доходак или доношење подзаконског акта којим се омогућава привредним друштвима у Републици Српској да, уколико су у могућности, запосленим радницима **исплате посебно подстицајно примање у износу до 2.000 КМ на нивоу једне календарске године, а које примање не би подлијегало обавези плаћања пореза на доходак и доприноса.** Прописивање овакве могућности исплате омогућило би повећање свеукупних примања радника, јачање мотивације и продуктивности радника, смањење одлива радне снаге и смањење неформалних облика исплате, те би свакако имало позитиван утицај на укупну привредну активност и домаћу потрошњу, без значајног нарушавања стабилности јавних прихода. Слично рјешење постоји у Федерацији БиХ, те је јасно да је овакав модел примјењив у пракси.
- Извршити измјене и допуне **Закона о раду Републике Српске** на начин да се у Закон унесу одредбе које омогућавају регистрацију и дефинишу рад пословних субјеката за ангажовање (изнајмљивање) радне снаге, по узору на законска рјешења из региона (Србија и Хрватска). Предметним измјенама би се створили услови за прецизну евиденцију „на једном мјесту“ (у правним лицима која се баве посредовањем у запошљавању и изнајмљивањем радне снаге) о броју, поријеклу и занимањима страних радника који долазе да раде на територији Републике Српске.
- Извршити измјене и допуне **Закона о пензијско-инвалидском осигурању Републике Српске** на начин да се Закон мијења у дијелу да послодавац не може бити одговоран за повреду радника, ако се повреда догоди на путу од стана до мјеста рада и обратно, те да таква повреда не може бити третирана као повреда на раду. Привредна друштва такође се сусрећу са честом појавом повреде запослених радника чија повреда доводи до одређеног степена инвалидитета, гдје је послодавац стављен у незавидан положај, с обзиром да се надокнада штете, односно исплата инвалидске пензије потражује од послодаваца, чак и у случајевима када послодавац није директно одговоран (када послодавац предузме све законом прописане мјере) за настали инвалидитет или повреду на раду. Предлажемо да се одредбе које прописују овакво поступање у пракси измјене или допуне, што ће свакако изискивати номотехничке корекције у члановима 50., 164., 165. и 167. наведеног Закона. Иницијатива за измјене и допуне Закона о ПИО је већ упућена надлежним министарствима на разматрање и даље поступање.
- Предлажемо поједностављење свих процедура (радне дозволе и боравак) запошљавања стране радне снаге у подручјима индустрије, гдје не постоји довољна или адекватна понуда радне снаге на домаћем тржишту рада, којим би била креирана ефикасна политика праћења увоза стране радне снаге на тржиште Републике Српске. Све више привредних друштава налази начин да увезе недостајућу радну снагу из земаља попут Турске, Филипина, Бангладеша, Индије, Непала итд., тако да су се на тржишту појавила домаћа привредна друштва која изнајмљују страну радну снагу. Свакако разумијемо и подржавамо да безбједносне провјере, приликом доласка страних радника, треба редовно и ажурно проводити.
- Због посебних карактеристика али и све израженијих потреба за ангажовањем сезонских радника у пољопривреди, туризму, угоститељству, грађевинарству и другим дјелатностима, предлажемо да се поново покрене поступак доношења и усвајања **Закона о радном ангажовању на сезонским и другим пословима привременог карактера.** Иако верзија Закона која је била два пута на разматрању у Народној скупштини Републике Српске има мањкавости сматрамо да је Закон потребно усвојити ради сигурности радника али и привредних друштава. Тренутна ситуација гдје не постоји пропис који регулише сезонски рад и у ситуацији када привреда Републике Српске, због недостатка радне снаге, тражи најједноставнији могући начин за ангажовање сезонаца, сматрамо

да би доношење Закона било сврсисходно и једино исправно рјешење. Несумњиво је да би наведени пропис довео до смањења сиве економије.

- Предлажемо **увођење квота за ангажовање страних радника**, на начин да страну радну снагу могу ангажовати искључиво привредна друштва која су основана у Републици Српској одређен временски период и која већ запошљавају домаћу радну снагу. Квоте би се одређивале у односу на број запослених радника.
- Посебно наглашавамо значај **активнијег укључивања мреже ДКП Босне и Херцеговине у свијету приликом ангажовања сезонских радника**. Тренутно највећи проблем приликом доласка страног радника у Републику Српску/Босну и Херцеговину представља заказивање термина за исхођење виза за стране раднике за долазак у Босну и Херцеговину. Послодавци чекају неријетко и шест мјесеци како би дошли до термина. Све наведено негативно утиче на пословне процесе привредних друштава и предлажемо да се обезбиједи већа доступност ДКП-ова (повећање броја запослених или обављање чешћих посјета конзуларног особља државама као што су Непал, Бангладеш и сл.) у регијама одакле највећи број страних радника долази као што је нпр. Амбасада БиХ у Индији.
- Развити систем идентификовања, вредновања, привлачења и задржавања талентованих и перспективних радника кроз мјере осигурања стамбеног питања, професионалног развоја и пружања додатних едукација.
- Потребно је **значајно увећање квоте радних дозвола за стране раднике**, за потребе новог запошљавања, с обзиром да је евидентно да захтјеви привреде Републике Српске за ангажовањем страних радника константно расту.
- Предлажемо измјену Одлуке о висини накнаде трошкова за службена путовања у земљи и иностранству за запослене у Републици Српској, на начин да се износ дневнице за службено путовање у земљи повећа на најмање 40 КМ.
- Предлажемо измјену Закона о раду на начин да се промјени рок за пријаву у Јединствени систем тако да се радник убудуће не пријављује дан прије ступања на рад, већ у року од три дана од дана ступања на рад.
- Предлажемо измјену Закона о раду, на начин да се брише члан 128. став 3) који дефинише да се најнижа плата увећава по основу радног стажа. Такође, сматрамо да у најнижу плату морају бити урачуната сва увећања плате, као што је случај у јавном сектору, у циљу изједначавања радника у реалном и јавном сектору.
- Предлажемо измјене **Закона о порезу на доходак Републике Српске** на начин да се увећа лични одбитак са 12.000 КМ на 24.000 КМ годишње, у циљу фискалног растеређења привреде Републике Српске. На тај начин би се позитивно утицало на сузбијање сиве економије приликом запошљавања, те би омогућило послодавцима да дио средстава ослобођених од опорезивања пренесу на увећање личних примања радника.
- Предлажемо да се износ уплаћеног пензијског доприноса за добровољно пензијско осигурање до 2.400 КМ годишње умјесто садашњих 1.200 КМ годишњих, те да се у пореска ослобађања уврсте и исплате топлог obroка од стране послодаваца који не врше припрему топлог obroка у властитим ресторанима или путем кетеринга али и осталих примања као што су:

- теренски додатак (У Републици Српској теренски додатак, као накнада за повећане трошкове боравка за вријеме рада на терену је опорезив за разлику од Федерације БиХ, гдје су законом прописани неопорезиви износи теренског додатка).
- да се уведу пореске олакшице код уговарања додатне здравствене заштите за породицу.
- да се од плаћања пореза и доприноса децидно ослободе исплате помоћи радника који имају вишечлане породице, те исплате помоћи усмјерене за подршку у лијечењу малигних обољења.
- У Републици Српској регрес је дио личних примања радника и обавезна је уплата пуног износа пореза и доприноса на регрес, док је у Федерацији БиХ регрес неопорезив у висини до 50% од просјечне нето плате исплаћене у Федерацији у посљедња три мјесеца прије исплате.
- Дефинисати **пореске олакшице и олакшице за плаћање доприноса** за послодавце који заснују радни однос са новозапосленим лицем, као и за послодавца који у оквиру своје дјелатности обавља истраживање и развој, са циљем растерећења рада и стварања услова за ново запошљавање, повећање плата запослених и подстицања истраживачких и развојних капацитета привредних друштава, односно привлачење стручне и висококвалификоване радне снаге у привреду.
- Све земље у региону увеле су посебне мјере за растерећење рада, које подразумијевају да држава за одређене категорије запослених преузима обавезе по основу пореза и доприноса за одређени период. У оквиру ове мјере свакако би се и у Републици Српској требале предвидјети пореске олакшице али и посебни програми привлачења и стварања кадрова који доносе и стварају нова знања у технологијама, који су запослени у дјелатностима за истраживање и развој. На овај начин се може постићи извршност пословања у одређеном броју привредних субјеката у Републици Српској који ће постићи натпросјечне резултате у областима управљања кадровима, политикама, процесима, производима, квалитетом али и који су способни да стварају нове производе, готове производе Републике Српске и производе веће вриједности.
- Јавни позив Завода за запошљавање за подршку запошљавању и обуци оставити отворен до потпуне искориштености средстава намијењених у ове сврхе, а не ограничавати на 30 дана, каква је досадашња пракса. **Средства из ове програмске линије усмјерити само на подршку запошљавању у привреди без ограничавања за кориштење средстава у смислу прописивања додатних услова који се односе на врсте уговора које је потребно закључити или рокове закључења уговора.** У оквиру Завода за запошљавање задржати мјеру подршке усмјерену ка финансирању преквалификација, доквалификација и обука запослених и незапослених лица у складу са утврђеним јавним програмима оспособљавања одраслих.
- У оквиру Завода за запошљавање креирати мјеру подршке која би била базирана на позив незапосленим особама да пријаве своју пословну идеју намијењену samozapoшљавању и да за сваку успјешну пословну идеју добију менторску подршку у смислу детаљнијег развоја идеје, средства за започињање пословања или повезивање са привредним друштвима заинтересованим за конкретну пословну идеју.
- Убрзати програме дигитализације посредовања у запошљавању кроз усвајање више савремених дигиталних алата за профилисање корисника, комуникацију и пружање услуга посредовања у запошљавању за тражиоце посла и послодавце, планове развоја радне снаге и предвиђања вјештина потребних у будућности, те за обраду и размјену података. Одмах започети развој дигиталне платформе за детаљно и брзо профилисање тражилаца посла и повезивање послодаваца

и незапослених. Платформа може да уз подршку УИ врши брже усклађивање понуде и тражње. На овај начин би УИ растеретила дио времена стручних савјетодаваца који би га затим користили за непосредан контакт са корисницима којима је потребан специјализован приступ при профилисању и мотивацији. Приоритет процеса дигитализације је и унапређење размјене података између Завода за запошљавање и осталих учесника на тржишту рада, те је иницијативу потребно усмјерити ка свим овим инстанцама.

- Развити систем идентификовања, вредновања, привлачења и задржавања талентованих и перспективних радника кроз мјере осигурања стамбеног питања, професионалног развоја и пружања додатних едукација.

3.3 Здравствена заштита

- Успостављање **система електронског боловања** којим би се омогућила електронска размјена података и документације између здравствених установа, Фонда здравственог осигурања Републике Српске, послодаваца и других надлежних институција, без потребе за достављањем физичких (папирних) потврда и дознака, уз јасно прописивање рокова и обавеза свих учесника у поступку и ефикаснију контролу оправданости коришћења боловања. Систем би додатно требало да омогући послодавцима бројне бенефите као што су: електронско подношење приговора и захтјева, праћење информација у вези са боловањем, те уштеду времена и ресурса.
- Дефинисати да накнаду за вријеме привремене спријечености за рад, односно за вријеме **трудничког боловања**, које у индустрији у највећем броју случајева траје и више мјесеци, Фонд здравственог осигурања послодавцима **рефундира у бруто износу**, тј. да основ за обрачун ове накнаде чини бруто плата коју би радник примио за редован рад.
- **Хитно рјешавање проблема злоупотребе боловања** од стране запослених на начин да се у активности сузбијања наведене злоупотребе активно укључе домови здравља, инспекције рада, Завод за медицину рада и спорта РС и све остале надлежне службе које су надлежне да предузимају мјере у циљу спречавања злоупотреба боловања како се привредна друштва не би суочавала са ситуацијама да се мора обустављати производни процес или да дође до проблема око испорука робе због немогућности одржавања континуитета производње.

ЗАКЉУЧАК

У складу са смјерницама за програме економских реформи земаља кандидата и потенцијалних кандидата од 2027. до 2029. године, у којим се наводи да ПЕР 2027-2029. године за сваку од три структурне области, треба да идентификује највише двије структурне реформе које треба да се слиједе у периоду од 3 године са специфичним циљевима и прекретницама које треба постићи сваке године, Привредна комора Републике Српске предлаже да приоритетне структурне реформе буду исте реформе које смо предложили и претходне двије године, с обзиром да се ради о реформама чије рјешавање ће недвосмислено довести до стварања повољнијег пословног окружења у Републици Српској.

ПРИЈЕДЛОЗИ ПРИВРЕДНЕ КОМОРЕ РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ ЗА ПРИОРИТЕТНЕ СТРУКТУРНЕ РЕФОРМЕ ИЗ ПРЕДЛОЖЕНЕ ТРИ СТРУКТУРНЕ ОБЛАСТИ

КОНКУРЕНТНОСТ

РЕФОРМА 1

Технолошко унапређење и дигитализација привреде како би пословни субјекти подигли конкурентност, надомјестили недостатак радне снаге и благовремено се припремили за захтјеве прописа Европске уније у погледу доказивања одрживости пословања.

РЕФОРМА 2

Реформа јавног сектора, укључујући и јавна предузећа и унапређење јавне управе и њена дигитализација. Наведена реформа се показује као стална и неопходна реформа готово сваке државе у циљу економског просперитета државе и најефикасније искористивости природних ресурса. У времену када поново до изражаја долазе природни ресурси и њихово кориштење, сматрамо да је неопходно реструктурирање свих јавних предузећа која управљају са природним ресурсима (шуме, енергија, воде и сл.) како би Република Српска могла на најбољи начин да искористи своје природне ресурсе, али да се не нарушава постојање истих. Поред реструктурирања јавних предузећа потребно је предузети активности и на стварању јаке и ефикасне е-управе која ће на брз и адекватан начин да одговори свим захтјевима привреде Републике Српске, односно која ће да буде ослонац привреди за економски раст и даљи развој.

ОДРЖИВОСТ И ОТПОРНОСТ

РЕФОРМА 1

Развити дугорочну енергетску стратегију и појачати улагања у модернизацију енергетске инфраструктуре и смањење емисије угљеника. Спровести регулаторне, финансијске и институционалне мјере у сврху веће употребе ОИЕ и енергетске ефикасности и успостављање одрживог механизма финансирања за енергетску ефикасност.

РЕФОРМА 2

Подржати процес дигитализације, односно дигиталне трансформације у јавном и приватном сектору. Питање дигитализације, односно дигиталне трансформације у јавном и приватном сектору посљедњих година добија на све већем значају, иако је повећање свијести о потреби дигитализације и примјене нових технологија узрокован и недостатком радне снаге, захтјевима страних тржишта, примјеном различитих стандарда у пословању, све израженијим проблемима у области климатских промјена, енергетике/енергије и поремећајима у ланцима снабдијевања, као и поскупљењима у области репроматеријала, сировина и енергената.

ЉУДСКИ КАПИТАЛ И СОЦИЈАЛНЕ ПОЛИТИКЕ**РЕФОРМА 1**

Рјешавање питања недостатка радне снаге. У склопу ове реформе потребно је предузети низ активности које се односе на сљедеће циљеве, а то су: 1. задржавање постојеће квалификоване и неквалификоване радне снаге, 2. развијање механизма за довођење квалитетне стране радне снаге уз смањење административних процедура за довођење истих.

РЕФОРМА 2

Унапређење квалитета образовања и оспособљавања за потребе тржишта рада. Предметну реформу могуће је извршити кроз модернизацију наставних планова и програма на свим нивоима образовања са циљем бољег усклађивања са потребама тржишта рада, са посебним освртом на потребу већег присуства практичне наставе на свим степенима и нивоима образовања.

ПРИЈЕДЛОЗИ ПКРС ЗА ДОНОШЕЊЕ НОВИХ, ОДНОСНО ИЗМЈЕНЕ И ДОПУНЕ ПОСТОЈЕЋИХ ПРОПИСА У ЦИЉУ ИСПУЊЕЊА РЕФОРМСКИХ ЗАХТЈЕВА

- Извршити измјене и допуне **Закона о раду Републике Српске** на начин да се у Закон унесу одредбе које дефинишу рад пословних субјеката за ангажовање (изнајмљивање) радне снаге, по узору на законска рјешења из региона (Р. Србија и Р. Хрватска), те брисање члана 128. став 3). Закона;
- Предлажемо **измјене и допуне Закона о економско-социјалном савјету Републике Српске** на начин да се у економско-социјалном савјету Републике Српске омогући учешће представника Привредне коморе Републике Српске
- Предлажемо смањење збирне стопе доприноса у наредне двије године са 31% на 29% због неопходног растерећења привреде, све већих потреба задржавања радне снаге, те због усклађивања збирне стопе доприноса са стопама у Федерацији БиХ. Предложено смањење може се дефинисати и кроз различите етапе на начин да у 2027. години збирна стопа доприноса износи 30%, а у 2028. години да се смањи на 29%. Смањење збирне стопе може амортизовати озбиљно повећање трошкова пословања претходних неколико година у Републици Српској који се огледају најчешће кроз повећање цијена репроматеријала и сировина, повећање најниже плате, повећање цијена електричне енергије, неповољна геополитичка кретања али и друге негативне утицаје на пословање што би довело до очувања и даљег развоја привреде.
- Предлажемо измјене **Закона о порезу на доходак Републике Српске** на начин да се увећа лични одбитак са 12.000 КМ на 24.000 КМ годишње, у циљу фискалног растерећења привреде Републике Српске, да се увећа неопорезиви износ уплаћеног пензијског доприноса за добровољно пензијско осигурање до 2.400 КМ годишње умјесто садашњих 1.200 КМ годишњих, те да се у пореска ослобађања уврсте и исплате топлог obroка од стране послодаваца који не врше припрему топлог obroка у властитим ресторанима или путем кетеринга, али и осталих примања као што су: теренски додатак (у Републици Српској теренски додатак, као накнада за повећане трошкове боравка за вријеме рада на терену је опорезив за разлику од Федерације БиХ, гдје су законом прописани неопорезиви износи теренског додатка); да се од плаћања пореза и доприноса децидно ослободе исплате помоћи радника који имају вишечлане породице, те исплате помоћи усмјерене за подршку у лијечењу малигних обољења.; регрес (у Републици Српској регрес је дио личних примања радника и обавезна је уплата пуног износа пореза и доприноса на регрес, док је у Федерацији БиХ регрес неопорезив у висини до 50% од просјечне нето плате исплаћене у Федерацији у посљедња три мјесеца прије исплате).
- Извршити измјене и допуне **Закона о пензијско-инвалидском осигурању Републике Српске** на начин да се Закон мијења у дијелу да послодавац не може бити одговоран за повреду радника, ако се повреда догоди на путу од стана до мјеста рада и обратно, те у случајевима када послодавац није директно одговоран (када послодавац предузме све законом прописане мјере) за настали инвалидитет или повреду на раду.
- Доношење **Закона о преради и употреби дрвета Републике Српске** у циљу обједињавања одредби неколико подзаконских аката из надлежности Министарства пољопривреде, шумарства и

водопривреде у један обједињен пропис јаче правне снаге којим би се уредио цјелокупан циклус прераде дрвета и употребе дрвета од сировине до крајњег корисника, као што су набавка шумских дрвних сортимената, производња и дистрибуција, систем праћења извоза и увоза производа од дрвета и намјештаја и бројна друга питања.

- Усвојити измјене **Закона о уређењу простора и грађењу Републике Српске** која ће захватити одређене измјене, а у првом дјелу односиће се на измјене у сфери лиценци за надзор, гдје је важећим Законом дефинисано да физичка лица кориштењем личних лиценци могу вршити надзор над грађењем без ограничења. Приједлог за измјену Закона дефинисан је на начин да физичка лица могу вршити надзор над објектима до 400 m² бруто површине а преко 400 m² бруто површине биће неопходно ангажовање привредног друштва надлежног за обављање послова. Наведена измјена је неопходна ради спречавања злоупотреба у овој области у корист привредних друштава али и корисника.
- Доношење новог **Закона о шумама Републике Српске** којим би се унаприједила постојећа политика и планирање, управљање и газдовање шумама Републике Српске, унаприједила заштита шума, те систем финансирања и вриједности шума као и друга питања од значаја за шуму, шумско земљиште и развој шумарства.
- Због посебних карактеристика али и све израженијих потреба за ангажовањем сезонских радника у пољопривреди, туризму, угоститељству, грађевинарству и другим дјелатностима, предлагемо да се поново покрене поступак доношења и усвајања **Закона о радном ангажовању на сезонским и другим пословима привременог карактера**.
- Проводити **Закон о акцизама БиХ** када је у питању ослобађање рудника и термоелектрана у Босни и Херцеговини обавезе плаћања путарина на дизел гориво у складу са Законом о акцизама у БиХ. Потребно је донијети нови **Закон о енергетској ефикасности Републике Српске** којим ће се ојачати капацитети за спровођење политике енергетске ефикасности.
- Усвајање измјена и допуна **Закона о играма на срећу** у правцу дефинисања финансирања пројеката промоције и развоја производа у туризму из прихода остварених од накнаде за приређивање игара на срећу, те за одвајање средстава за потребе подстицаја за оспособљавање одраслих.
- Предлагемо да се изврше измјене и допуне **Закона о међународном и међуентитетском друмском превозу путника на нивоу БиХ**, на начин да се лиценце превозника за превоз терета/путника, које издаје Министарство саобраћаја и веза Републике Српске, недвосмислено признају у међународном друмском превозу, али и да се недвосмислено признају од органа на нивоу БиХ који учествују у међународном друмском превозу, те да се ријеше проблеми нелегалног међународног превоза путника.
- Предлагемо измјене и допуне **Закона о парничном поступку Републике Српске** на начин да се у исти уведе институт који би омогућавао судовима олакшано провођење „типских поступака“, односно поступака који су у већем броју покренути (или је познато да ће бити покренути), а који се тичу истих ствари или им је суштина идентична.

**ПРИВРЕДНА КОМОРА
РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ**

ПРИВРЕДНА КОМОРА РЕПУБЛИКЕ СРПСКЕ

Ул. Бранка Ћопића 6 · 78000 Бања Лука

Тел: +387 51 493 121 · Факс: +387 51 493 126

info@komorars.ba • www.komorars.ba • www.business-rs.ba

Матични број: 1767895 • ЈИБ: 4400926090006

Жиро рачун: 5551900069923440 • Банка: Нова Банка АД Бања Лука